

Opinia națională

Săptămânal de opinie, informație și idei de larg interes național

Alexandru Joan Cuza

*Domnul românilor,
neuitatul părinte
și binefăcător*

Cuvântări, versuri, amintiri de
Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri,
D. Bolintineanu și Nicolae Iorga

Pagina 3

24 Ianuarie 1859

simbol al spiritului de solidaritate națională,
„un protest răsunător împotriva dezunirii”

Prof.univ.dr. Nicolae ISAR

În conștiința poporului român, ziua de 24 Ianuarie, amintind de înfăptuirea Unirii Principatelor, în 1859, o dată cu dubla alegere ca Domn a lui Alexandru Ion Cuza, a fost consacrată, de-a lungul timpului, drept o zi de mare sărbătoare, întâmpinată, an de an, cu o mare încălzire sufletească, ca un simbol al spiritului de solidaritate națională.

Realizarea statului național, prin Unirea Principatelor dunărene, se înscrie pe linia unor vechi aspirații de unitate națională, afirmate cu deosebită intensitate, mai ales în deceniile anterioare. În lupta pentru îndeplinirea acestor aspirații, patrioții români nu au rămas izolați, treptat, tot mai mulți călători și publiciști străini oferindu-și cu generozitate sprijinul lor. Un cunoscut diplomat francez, Bois – le – Comte, în 1834, la capătul unei călătorii în Principate, nota: „Crearea unui Regat al Daciei, care ar reuni cele două provincii, mi s-a părut a fi expresia celei mai generale dorințe”; iar în ianuarie 1848, în ajunul declanșării Revoluției, publicistul Francez H. Desprez, într-o cunoscută publicație, „Revue des Deux Mondes”, comenta cu căldură programul de luptă al patrioților români.

Așa cum se știe, în ciuda speranțelor inițiale – și chiar a unui oarecare entuziasm –, la 1848, conjunctura internațională nu a fost favorabilă realizării dezideratului Unirii Principatelor. Încercarea revoluționarilor munteni de a atrage Turcia pe calea colaborării, a aspirațiilor românești de emancipare politică a eșuat; neajutată de puterile occidentale, de Franța și Anglia, în primul rând, Turcia nu a putut face față

presiunilor Rusiei; nu numai că ea nu a riscat un război cu Rusia de dragul românilor, dar, mai mult, a procedat ca însăși la intervenție armată, speranțele românilor de înlăturare a protectoratului rus, pentru moment, fiind sortite eșecului.

Momentul favorabil al realizării Unirii Principatelor survine câțiva ani mai târziu, în condițiile sfârșitului războiului Crimeii; Rusia era înfrântă – înfrântă pentru prima dată într-un război cu Turcia –, alături de aceasta din urmă aflându-se celelalte mari puteri europene, în frunte cu Franța și Anglia.

Trebuie subliniat, însă, că Unirea Principatelor nu putea să vină de la sine; pentru a valorifica șansele oferite de o conjunctură favorabilă, era necesară o amplă acțiune, o pregătire temeinică, în care urmau să fie angajate, pe lângă elita politică, pătri largi ale societății românești.

A fost meritul patrioților români, aflați în emigrație – ca și al celor aflați în țară –, de a se fi angajat, nu numai cu patriotism și cu spirit de sacrificiu, ci cu înțelepciune, cu luciditate, în această amplă mișcare, la capătul căreia se realiza statul național român, prin dubla alegere a lui A.I. Cuza.

Patrioții români – la 1848 și chiar înainte de această dată –, plasând idealul pe terenul realităților, adoptând tactica realizării acestui ideal în etape, își afirmaseră opțiunea pentru o soluție moderată, anume realizarea Unirii Principatelor, cu menținerea suzeranității turcești, în condițiile unei autonomii politice depline.

Și totuși, Turcia, susținută cu hotărâre de Austria – și chiar, parțial, la un moment dat de Anglia –, menținându-și veleitățile de mare putere, – cu atât mai mult în

condițiile unui război victorios –, se dovedea potrivnică Unirii Principatelor.

De aceea, era nevoie de înțelepciune și perseverență pentru a convinge Europa, opinia publică occidentală și, implicit, lumea politică, de spiritul autentic al năzuințelor de unitate națională, pe care le nutreau românii. Mai ales, după ce, în faza de început a războiului Crimeii – în prima jumătate a anului 1854 –, succesiv, autoritățile turcești au refuzat ofertele de colaborare militară ale românilor – mai întâi, constituirea unei legiuni române, în frunte cu generalul Christian Tell, apoi, organizarea unei armate române, sub conducerea generalului Gh. Magheru, care ar fi urmat să participe la eliberarea Principatelor de sub ocupația trupelor ruse –, mai ales, subliniem, după eșecul acestor încercări de participare cu formațiuni militare proprii la războiul Crimeii, energiile patrioților români s-au îndreptat în direcția unei riguroase propagande în Occident.

Importante erau, în acest sens, scrierile cu caracter politic, pledând cauza Unirii Principatelor, elaborate și puse în circulație de exilații români, dar și mai importante – prin efectul lor asupra cercurilor politice oficiale – erau scrierile, pledând cauza Unirii Principatelor, aparținând publiciștilor occidentali.

Se poate aprecia, credem, că nicidecum în istoria modernă a României, nu a existat un interval de timp, ca acela din anii premergători Unirii Principatelor, când românii să se fi bucurat de un interes mai mare din partea publiciștilor occidentali – un interval de timp în care aspirațiile românilor să fi avut, în mod concentrat, o „image” mai bună în Occident – ca să folosim un termen la modă astăzi.

În acest răstimp, și-au îndreptat atenția asupra românilor, sprijinindu-le năzuințele, mari publiciști, celebriți ale timpului, precum J. Michelet, Ed. Quinet, Saint-Marc Girardin, Royer Collard, dar și publiciști cu reputație mai modestă în patria lor, dar nu mai puțin celebri pentru noi, precum J.A. Vaillant, A. Ubicini, F. Colson, Paul Bataillard, Leon Plée și mulți alții.

Fără îndoială că interesul acestor publiciști pentru cauza Unirii Principatelor este el însuși, înainte de toate, un rezultat al acțiunii de informare, efectuată de patrioții români; importante au fost, în acest sens, legăturile stabilite de tinerii patrioți români cu publiciștii occidentali – multe stabilite înainte de 1848, în anii de studii și ulterior, în exil, reluate.

SONDAJ DE OPINIE

efectuat de Institutul de Sociologie
și Opinie Publică al Fundației *România de Măine*

3-7 ianuarie 2002

Institutul de Sociologie și Opinie Publică (ISOP), din cadrul Fundației *România de Măine*, a realizat, în perioada 3-7 ianuarie 2002, un sondaj de opinie.

La efectuarea sondajului, au participat cercetători științifici, cadre didactice și studenți de la Facultatea de Sociologie-Psihologie.

Cercetarea s-a realizat pe un eșantion reprezentativ la nivel național, de 1550 subiecți, marja de eroare fiind de ± 3 la sută.

Prezentăm, în paginile 4 și 5, rezultatele obținute la cele mai semnificative întrebări din chestionarul aplicat.

Pe marginea sondajului

Țara reală și țara politică

Prof.univ.dr. Nicolae RADU

Director științific al Institutului de Sociologie
și Opinie Publică (ISOP) al Fundației *România de Măine*

Din datele de cercetare rezultate din sondajul efectuat pot fi trase concluzii diferite, iar analizele se pot face pornind de la fiecare întrebare sau pe ansamblu.

În ce ne privește, subliniem câteva aspecte globale și esențiale.

După cum se știe, fenomenele sociale au o stabilitate mai mare decât cele politice, de aceea, analiza noastră pornește de la ele:

1. Indiferent de oscilația opiniilor care privesc partidele și personalitățile:

a. Orașul pierde populație, după cum relevă toate sondajele, inclusiv cel de față, adică dezurbanizarea continuă. Ea este de două feluri: prin emigrație și prin ruralizarea pe loc (ultimul aspect nu rezultă din chestionarul de față, ci din alte analize) a unor orașe mai mici, care au avut și un caracter agrar mai de mult;

b. Satul câștigă populație prin imigrație și prin natalitate (atâta cât e), căci tinerii neșcolarizați părăsesc mai rar satul;

2. Indiferent de oscilațiile opiniilor care privesc partidele și personalitățile:

a. Deșcolarizarea este pe punctul de a deveni ireversibilă și ea urmează tendințe economice și demografice devenite stabile;

b. Motivația mai profundă a acestui fapt o găsim descrisă pe larg în analiza, din această perspectivă, a zecii de state contemporane;

3. Indiferent de oscilațiile opiniilor privind partidele și personalitățile:

a. Conflctele se înmulțesc, devenind o mare problemă a unității grupurilor umane;

b. Corupția a depășit – în opinia oamenilor – limita până la care unitatea socială rămâne reală.

Pe acest **fond** se mișcă „fenomenul politic”: partidele, personalitățile, instituțiile etc. Marile probleme din această sferă rămân: „lupta politică”, „conjuncturile”, „relațiile” etc. Pentru oameni, toate aceste fenomene sunt rupte de „țara reală”. Nici o soluție politică nu a modificat, până acum, marile tendințe prezente mai sus. De aceea, problematica politică actuală trebuie considerată conjuncturală și relativ minoră, atât timp cât nu atinge fondul evoluției sociale și „mentalul” care îl însoțește și care generează atitudinile de **nucleu, stabile** ale oamenilor.

Spre ce se îndreaptă țara reală? Spre o societate industrială într-o primă fază a evoluției, în care domină agricultura, industria situându-se pe locul doi, iar serviciile pe locul trei.

În perspectivele schițate mai sus, clasa noastră politică este în situația călărețului care a încălecat calul „învers”; de aceea, în vreme ce acesta galopează spre trecut, călărețul întinde mâinile spre viitor și dă pînții calului. Nu e greu de presupus unde va ajunge; **problema este nu destinația, ci dacă se va putea ține în șan.**

Dar, acest fapt nu mai este o problemă politică, ci una istorică, căci „țara reală”, postcomunismul, este, în esență, ceea ce a fost de la început: o întoarcere spre trecut, nu spre cel comunist, cu mult mai înapoi.

Chemare la luciditate în trasarea direcțiilor de evoluție a lumii

Prof.univ.dr. Constantin VLAD

S-a spus încă din primele momente ale atacurilor teroriste de la New York și Washington că, după 11 septembrie 2001, lumea nu va mai fi aceeași. Lunile trecute de atunci confirmă acest lucru. La multiplele semnificații ale acestei date ar trebui, cred, adăugată una: anume, aceea că 11 septembrie 2001 **cheamă la luciditate**. Este o semnificație, de fapt, un mesaj, care răzbate din numeroase analize – comentarii, articole în ziare, studii, declarații politice etc. Consider însă că sensul îndemnului la luciditate al lui 11 septembrie 2001 ar trebui asumat și afirmat deschis, având conștiința clară a premiselor și consecințelor evenimentelor din acea zi fatidică; este ceea ce încerc să fac, desigur în termeni generali, în rândurile de față.

Reacția Statelor Unite, a Organizației Națiunilor Unite, a comunității internaționale (în sensul cel mai autentic al acestui termen), față de atentatele teroriste este pe deplin justificată, necesară, legitimă. Terorismul internațional a devenit, într-adevăr, un serios pericol pentru pacea și securitatea lumii. 11 septembrie a arătat că nu există stat, oricât de puternic ar fi el, care să se poată socoti la adăpost, că arsenalele de arme, fără precedent în istorie ca dimensiuni și sofisticare, nu sunt, prin ele însele, capabile să facă față acestei noi și redutabile amenințări. Repet, reacția de până acum este justificată, necesară și legitimă; adaug că, în împrejurările date, este, probabil,

singura posibilă și adecvată. Dar, în termeni practici, ea se aseamănă cu acțiunea pompierului care sare cu toate mijloacele disponibile să stingă incendiul deja declanșat. Ea își propune să reprime manifestările teroriste, să lovească și să distrugă rețelele teroriste, să-i pedepsească pe liderii mișcărilor teroriste, făcându-i inofensivi, la nevoie prin lichidare fizică, să taie sursele de finanțare și să elimine sprijinul pe care organizațiile teroriste îl primesc, inclusiv din partea unor state. Forțele și mijloacele puse în mișcare până acum în acest scop sunt impresionante, de-a dreptul formidabile, și de neimaginat până nu de mult. Și totuși, cu luciditate vorbind, ele rămân limitate, mai ales limitate ca țel, ca obiective de atins. Ele sunt limitate pentru că nu se adresează **cauzelor** care generează terorismul în lume; nu mă refer la cauzele pe care le-aș numi interne – fenomenului terorism, cum este, de pildă, sprijinul pe care îl primesc unele sau altele dintre organizațiile teroriste, ci la cauzele generale, aflate dincolo și situate mai adânc decât mișcările teroriste ca atare. Or, în orice viziune pe termen lung, abordarea **acestor** cauze se impune. Iată, după părerea mea, câteva astfel de cauze – care sunt efectiv cauze și nu niște simple condiții favorizante, cum se susține uneori – a căror ordine de prezentare aici este absolut întâmplătoare.

(Continuare în pag. 6)

Un vechi contencios și controversatul
Tratat româno-rus
în lumina învățămintelor istoriei

Prof.univ.dr. Viorica MOISUC

Pagina 8

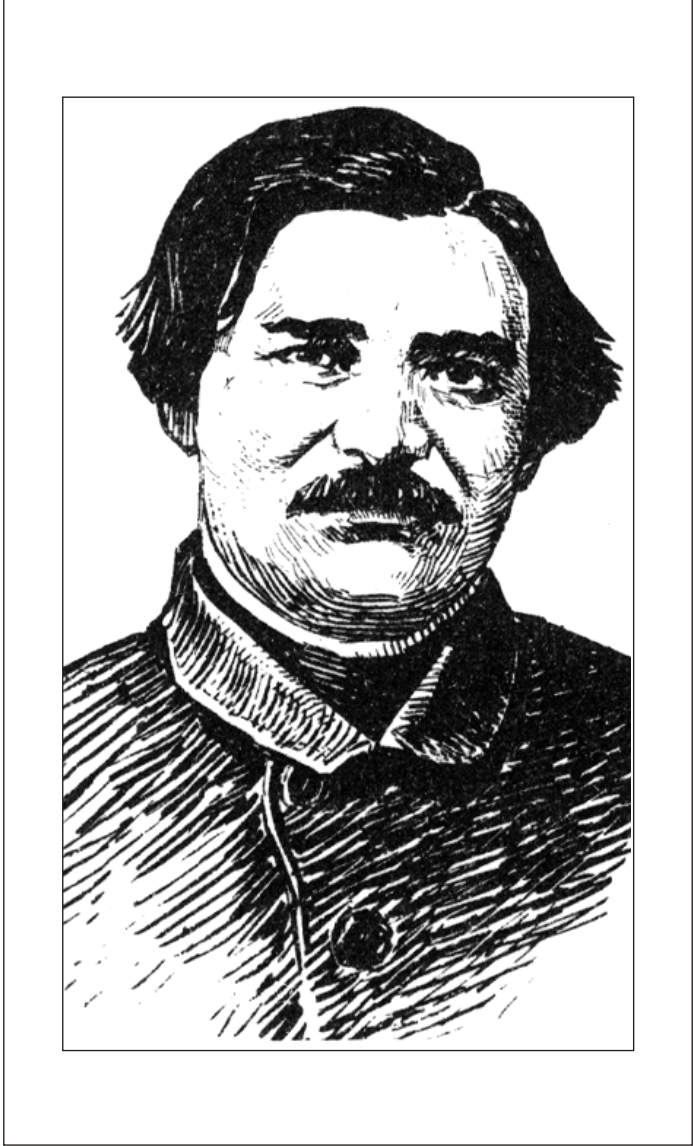

Bicentenarul

Ion Heliade Rădulescu

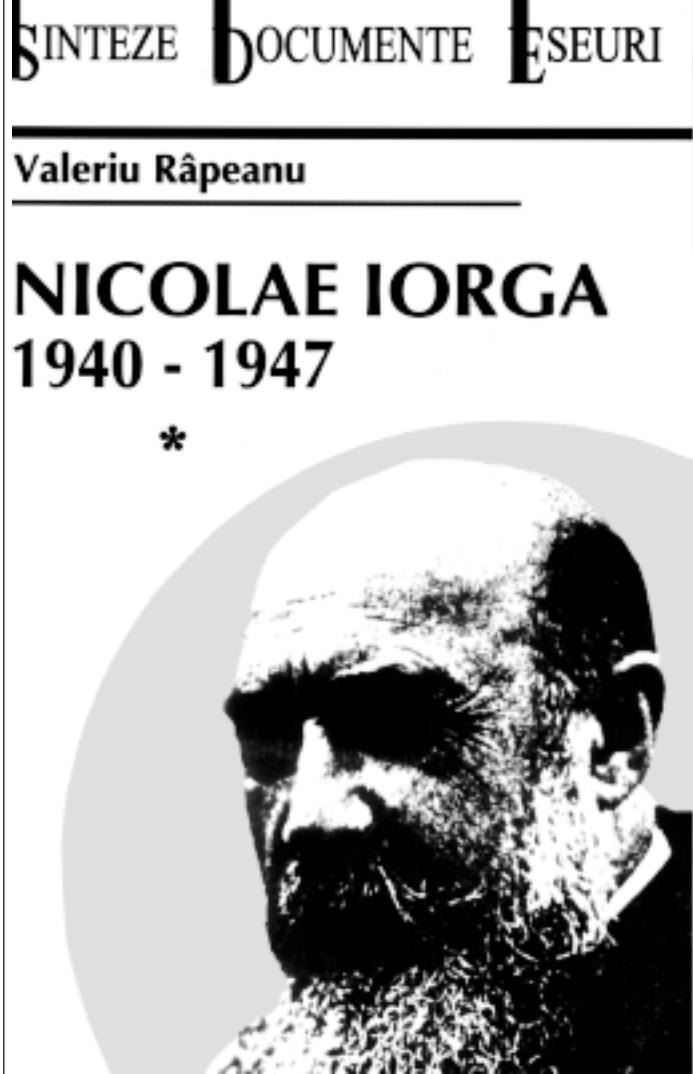
Prof.univ.dr. Ion Dodu BĂLAN

Pagina 2

Ion Heliade Rădulescu (1802-1872), una din personalitățile cele mai proeminente ale culturii românești din veacul al XIX-lea, ne apare astăzi, din perspectiva celor două secole scurse de la nașterea sa, așa cum îl intuise Bogdan Petriceicu Hasdeu: ținând „o mână rezemată pe Tudor Vladimirescu, iar cealaltă pe Vodă Cuza”. Înțelegem prin această metaforă faptul că Heliade, trăind în secolul „redeșteptării neamurilor”, a fost prezent, cu personalitatea lui atât de măreață, de complexă, la toate evenimentele politice, sociale și culturale care au marcat propria noastră redeșteptare, precum și destinele istoriei moderne a

Când somnul rațiunii naște monștri

Eternitatea creației lui Nicolae Iorga se vede și din faptul că el a fost și continuă să fie contestat, atacat, ucis în mai multe rânduri, dar după fiecare asemenea atentat, statura lui crește, se ridică nebiruită la orizont, strălucind și mai puternic. Câte nu i-au prilejuit setea lui nepotolită de a cunoaște, crezul nezdruncinat în adevăr și dreptate, rectitudinea, geniul său răscolitor? În 1885, la numai 14 ani, Nicolae

Show-ul de succes al televiziunii Antena 1 nu este un spectacol ca atâtea altele. El are două „clou”-uri de care nu poți să nu ții seama: este în același timp răspuns la programul de amplă vibrație umanitară,, Casa de copii nu este *acasă*” și este realizat în întregime cu copii de la casele de copii bucureștene. Departe de a fi un spectacol cu recitări, coruri sau cântecele „de rigoare”, eventual la față de cortină, cu copii timorați în fața unui microfon, vizibil marcați de ocazia oferită, cu minți muncite de obligația de a „face frumos” înaintea camerei și a unui auditoriu – așa cum s-a mai văzut la multe acțiuni caritabile, intrat pe mâna unei echipe de profesioniști coordonate de exemplarul om de televiziune care este Titus Munteanu, Show-ul a demonstrat forța, talentul și dăruirea cu care acești copii pledează pentru ei înșiși, pentru integrarea lor firească într-o societate care le rămâne, încă, datorare.

M-am aflat în mijlocul lor pentru câteva ore, într-o după-amiază de filmare, când se pregătea emisiunea care urma să intre pe post în seara de Crăciun. După ce am răspuns amabilei invitații a Andreei Lazea de a bea – ca semn de bun venit – o cafea într-una din cabinete de la etaj ale studioului de la Romexpo, m-am îndreptat spre platou, unde Dan Negru, prezentatorul identificat cu cele mai intime detalii ale problemei fiecăruia dintre cei cu care stătea de vorbă – Fabian, Samir, Florina – „torcea” firul spectacolului, legând numerele muzicale ale acestuia și reamintind – din când în când – publicului, motto –ul emisiunii.

Deoparte, coregrafa Lucia Smetanina își antrena elevii, făcea ultime corecții, cerea întreruperea sau repetarea numărului de

Bicentenarul Ion Heliade Rădulescu

Un ilustru educator

Prof.univ.dr. Ion Dodu BĂLAN

românilor. Remarcabil *publicist* și *conducător de reviste* (la 1 aprilie 1829 face să apară la București *Curierul românesc*, „gazeta patriei noastre și scrisă chiar în limba noastră”); *profesor*, din 1820, la Sfântu Sava (de aritmetică, geometrie, trigonometrie, geografie, matematică sau astronomică, gramatică etc.); *poet vaticinar* ce „zidea din visuri și din basme seculare / Delta biblicelor sante, profețiilor amare”, cum zicea Eminescu; *traducător* ce inițiază o Bibliotecă universală, unde urmau să fie traduși toți marii scriitori ai lumii; *om politic* și *militant* care s-a vrut „autorul unei revoluții sociale”; *reformator al limbii literare, teoretician al poeziei și îndrumător cultural*, Heliade a fost una din acele personalități complexe, înzestrată – după expresia lui G. Călinescu – „cu mari însușiri, și cu tot atât de mari curusuri”.

Alături de Bălcescu, Kogălniceanu și Alecsandri, Heliade era pătruns de rolul conștiinței naționale, de funcția deosebită a culturii și a ideologiei într-un veac în care națiunile asuprite și exploataate se trezeau la viață și, din această perspectivă, redactează statutele „Societății literare” ce devine în 1835 „Societatea filarmonică”, chemată să promoveze dezvoltarea teatrului național, singurul „mijloc de a derăpăna obiceiurile cele urâte și a forma gustul unei nații”. În realitate, „Societatea filarmonică” adăpostea o organizație politică menită să realizeze votul universal, unirea, emanciparea Țiganilor, dreptatea și egalitatea într-o societate strivită de un feudalism anacronic.

Heliade n-a fost numai una din personalitățile de frunte ale revoluției de la 1848. O personalitate care se ghida în politică după formula: „Urăsc tiranii. Mi-e frică de anarhie”. Pentru el formula aceasta nu era o simplă metaforă, deriva din însăși esența gândirii lui social-politice, exprimată în lucrarea *Echilibrul între antiteze sau Spiritul și materia* (1859-1869), care milita pentru păstrarea armoniei și evitarea răsturnărilor: „Deviza scutului nostru va fi una și aceeași: Echilibrul antitezelor, și prin urmare:

Dreptul și Datoria
Autoritatea și Libertatea
Guvernul și Poporul
Conversația și Progresul etc.

Iorga, elev la liceul din Botoșani, avea faima că știa mai multă elină, latină și franceză decât profesorii săi, dar peste numai un an este eliminat din liceu „pentru motive de insubordonanță”. Se transferă la Liceul Național din Iași, unde este remarcat din primele ore de profesori la elină, la istorie și alte discipline, iar faima **elevului genial** cucerește întregul oraș, dar anul 1887 îi aduce și aici o nouă eliminare din școală, pentru aceleași motive de „insubordonanță”. În toamna anului 1888 trece cu mare succes bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de litere a Universității din Iași, unde obține licența după numai un an de frecventare a cursurilor universitare. La Paris, ca bursier al statului român, urmează cursurile renumitei Ecole Pratique des Hautes Etudes care-i conferă, după doi ani, titlul de „elev diplomat”. După un an este admis la doctorat la Universitatea din Leipzig și obține titlul de doctor în același an, dar este respins, în 1894, la concursul pentru ocuparea catedrei de istorie universală de la Facultatea de litere din București, post pe care-l obține, după un an, în urma unui nou concurs. Publică mai multe volume de studii și în anul 1897 este ales membru corespondent al Academiei Române, dar în 1899, când se remarcă, inclusiv ca un mare polemist, prin articolele fulminante din ziarele *România Jună* și *L'Indépendance Roumaine* împotriva stărilor negative de lucruri din țară, imediat se dezlanțuie atacuri împotriva sa, cerându-se înlăturarea lui de la Universitate și Academie. Drept „răspuns”, anual Nicolae Iorga tipărește mai multe cărți (numai în anul 1900 tipărește 14 noi cărți). Un an mai târziu, Iorga încheie lucrarea monumentală *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, dar Academia Română îi refuză premierea cărții. La același tratament din partea contemporanilor, Iorga vine cu același „răspuns” specific sieși: scrie și tipărește alte zeci de cărți și mii de articole care-i aduc faima de mare savant european. Acțiunea de la 13 martie 1906, cunoscută sub numele de *Lupta pentru limba românească*, îi aduce solidarizarea întregii intelectualități românești în acțiunea împotriva claselor avute, instrăinate de cultura națională, iar tipărirea, la 8 martie 1907, a uluitorului blestem *Dumnezeu să-i ierte!*, aruncat ciocoilor ucigași ai țăranilor răsculați, îi aduce acuzele de „predicator al anarhiei și al urii de clasă”, ca și numeroase amenințări cu moartea („Dau zecile mii de lei să se împușce canală de Iorga”).Și asemenea pendulări între creații de geniu și reacții oarbe din partea contemporanilor continuă până la moartea fizică, survenită în noaptea de 27 noiembrie 1940.

Survin apoi mai multe asasinări morale, în răstimpul dintre anii 1940 și 1960, când Nicolae Iorga este calomniat în fel și chip, alungat din biblioteci, din programele și manualele școlare și universitare, interzis la republicarea lucrărilor sale și la comemorările de orice natură. Toate acestea nu fac decât să-l înalțe și mai mult pe Nicolae Iorga, să-l consacre inclusiv ca pe o legendă și în toată respectiva perioadă obscurantistă, fiecare dintre cele 1250 de cărți și 25.000 de articole, cât însumează opera celui mai mare muncitor din cultura română și europeană, este căutat ca un document sacru, difuzat pe sub mână în copii manuscrise, citit și răscitit, adâncit și actualizat, prin reflecție, în toată cuprinderea lui. Crezul național românesc, cu întregul lui destin, a găsit, găsește și va găsi de-a pururi în creația lui Nicolae Iorga o candelă sacră, izvorul stării noastre de veghe vine și din cuvântul lui de foc, scris sau rostit, se impune și prin avertismentele și premonițiile lui.

În noua sa carte (Editura 100+1 GRAMAR, București, 2001), eminentul critic și istoric literar Valeriu Râpeanu, cel mai bun cunoscător

vor afla același respect din partea noastră, aceeași apărare, același cult, pe cât vor fi în echilibru, iar la întâmplare, de va învinge o parte, vom trece în partea celei învinse, spre a susține echilibrul”. Un asemenea principiu era, neîndoios, o frână pentru revoluție și constituia expresia compromisului politic al lui Heliade, datorat nu atât unui conformism și unor slăbiciuni de caracter, cât unor convingeri intime. De aceea se poate spune că dacă el n-a participat cu toată consecvența la revoluția politică și socială, în schimb a realizat o revoluție a spiritului, printr-o strânsă legătură cu realitatea concretă a vieții de fiecare zi, cu formele vii de expresie ale poporului „Eliade scria cum se vorbește, remarca Eminescu: viul grai a fost dascălul lui de stil. Prin el limba s-a dezbrăcat de formele convenționale de scriere ale evului mediu și ale cârților ecleziastice,

PERMANENȚE ROMÂNEȘTI

a devenit o unealtă sigură pentru mânuirea oricărei idei moderne. Din acest punct de vedere Eliade a fost cel dintâi scriitor modern al românilor și părintele acelei limbi literare pe care o întrebuințam astăzi”.

Pe această legătură indisolubilă cu spiritul național, cu tradițiile folclorice și cu poporul se bazează tot ceea ce a rămas mai bun din creația sa originală (din care cităm în primul rând poezia antologică *Zburătorul*), precum și reformele sale lingvistice care au determinat o evoluție fericită a limbii române literare, în ciuda numeroaselor exagerări comise de Heliade în acest domeniu, în lucrări ca: *Gramatica* (Sibiu, 1828), *Paralelism între dialectele român și italian* (1841), *Vocabular de vorbe străine în limba română* (1847).

Cu toate exagerările sale latinizante și italianizante, Heliade a avut în domeniul limbii contribuții remarcabile, afirmând structura

al creației culturale legate de numele lui Nicolae Iorga, investighează o perioadă scurtă din destinul savantului, respectiv răstimpul dintre 1940-1947, când Nicolae Iorga, adversar hotărât al oricăror forme de extremism și de imperialism, este hărțuit și hăituit, asasinat fizic și apoi „în mai multe rânduri, asasinat moral. După o substanțială *Introducere* (1940-1947) urmează *Argumentul* acestei remarcabile cărți consacrate lui Nicolae Iorga, argument în desfășurarea căruia Valeriu Râpeanu își precizează intenția de a realiza o „istorie vie” în care pagina scrisă de N. Iorga sau pagina despre N. Iorga să fie restituită în integralitatea și autenticitatea ei, în cadrul social, moral și intelectual al apariției ei, astfel încât să i se ofere cititorului de astăzi posibilitatea situării în vremurile respective. Inclusiv din această perspectivă apare lîmpede faptul că lucrarea de față continuă seria documentelor, începută cu volumul *N. Iorga – Mircea Eliade – Nae Ionescu* (Editura Arta Grafică, 1993, ediția a II-a 1999), și prin readucerea în contemporaneitate a personalității savantului în relație cu unii dintre contemporanii săi, cartea reliefează pregnant semnificațiile succesivelor ediții pe care Valeriu Râpeanu ni le-a dat din opera lui Iorga.

În ordinea respectivelor capitole ale țării urmează *Preludiu tragic*, o expunere concentrată a felului cum N. Iorga a murit în luptă cu forțele răului, forțe aflate astăzi, după sase decenii, mai misterioase decât oricând, cu secvențe istorice de neînțeles, cum

Însemnări despre o carte cu mărturii zguduitoare

se înfățișează, de pildă, acuzele aduse lui N. Iorga în legătură cu implicarea sa în arestarea și asasinarea lui Corneliu Codreanu, șeful Gărzii de Fier, de către Armand Călinescu, pe atunci ministru de interne și principalul susținător al regelui play-boy, Carol II. Din aceste acuze au izvorât articolele contra lui N. Iorga, semnate de pe poziții legionare și reproduse pe larg în această carte, în capitolul *Asasinarea morală*, urmate de articolele de răspuns ale lui N. Iorga, publicate în *Neamul Românesc*. Regăsim aici o lume halucinantă, din ce în ce mai greu de înțeles o dată cu trecerea timpului, o lume complet dezorientată și narcotizată asupra pericolelor externe care pândeau România. **Indiferent de poziția de pe care au fost scrise și de argumentele aduse în discuție, posteritatea nu va putea înțelege cum a fost posibilă rățacirea istorică, dacă putem spune astfel, ca minți românești dintre cele mai remarcabile, precum Nae Ionescu, Constantin Noica, P.P. Panaitescu, Ioan Hudiță, Ghiță Pop, Horia Stamatu, Maria Gr. Tocilescu și mulți alții să se ridice cu atâta înverșunare și nedreptate împotriva lui Nicolae Iorga, unii și după asasinarea acestuia la care au aderat, fără s-o știe, ca niște complici. Cum a fost posibil ca un intelectual de talia lui P.P. Panaitescu să se fi opus, ca rector al Universității bucureștene, la coborârea drapelului în bernă cu prilejul morții lui Iorga, iar în discuțiile lui pe tema acestui oribil asasinat să susțină că „în afară de cei care au ucis pe Madgearu, care au făcut-o din răzbunare**

latină a limbii noastre, cerând înlocuirea alfabetului cirilic cu cel latin, simplificând alfabetul și susținând, împotriva latinizațiilor excesivi, că nu trebuie să înlăturăm „zicerile străine ce s-au naturalizat”. El milita cu îndreptățire pentru îmbogățirea vocabularului prin contactul cu textele vechi care, printre altele, au darul de a fi asigurat și unitatea limbii naționale, fapt atestat cu prisosință de evoluția ei ulterioară.

În privința rolului creatorului în societate, el socotea că poetul este un misionar care trebuie să se inspire din prezent și să pregătească viitorul, în calitatea lui de îndrumător spiritual al mulțimilor. În viziunea sa, creația științifică și literară reprezenta un act politic cu un important rol funcțional. Fiind chemată să studieze trecutul, ea va dezvălui și ceea ce e bun și ceea ce e rău, în scopul educării, realizând, în felul acesta, un act de pedagogie națională. „Toți câți se ocupă de știință sau de ameliora societatea sau politica – scrie Heliade – studiiind trecutul ei, conducând prezentul spre a prepara un viitor mai fericie și prevăzând astfel pentru educațiunea junimii, aceștia în adevăr pot zice că fac adevărată politică”. Un asemenea act pedagogic, plin de răspundere față de evoluția literelor române, a întreprins Heliade și în calitatea lui de îndrumător cultural, luptând împotriva grafomaniei și a autorlăcului: „Copii, câți învățați carte – scrie el –, feriți-vă ca de altă aia să nu cădeți în boala autorlăcului. Învățați carte, cultivați artele, învățați meșteșuguri cât puteți: eu nu vă zic să nu scriți; dar scriți ca să vă deprindeți; ca să vă folosiți voi, ca să folosiți pe alții, dar nu ca să sbruați așa de juni și de timpuriu la nemurire; că, zău, nu știți ce va fi pe acolo”.

Indemnul lui Heliade a rămas tot timpul de o neştirbită actualitate; de aceea e bine și e indicat ca îndrumătorii culturali și cei ce se ocupă de formarea, educarea și instruirea tineretului să-l păstreze viu în minte și să-l folosească în acțiunile lor. El indemnna la scris, dar și la exigență. El clama un spirit critic intransigent, incompatibil cu concesiile și adularrea infructuoasă a tinerilor: „Lăsați-i să scrie, dar nu le dați nas, nu-i înlesniți să-și tipărească lucrările copilărești, că i-ați pierdut”, indemnna el cu franchețe și cu grijă pentru destinul literelor române și al generațiilor tinere de scriitori. Heliade a fost și rămâne pentru toate generațiile de tineri un exemplu de pasiune, de dăruire și muncă pentru propășirea limbii și literelor române, pentru afirmarea națiunii noastre în concertul universalității. El a fost și rămâne pentru tinerii scriitori un model de artist, pentru care scrisul înseamna „lucru în folosul societății și omenirii”; în viziunea lui literatura autentică „nu tractă decât despre binele și mulțumirea societății, spre ameliorarea ei, spre perfecționarea omului, în cele individuale, în cele sociale, și în cele guvernamentale”.

Heliade constituie în același timp un exemplu de sete de cunoaștere, de pasiune pentru acel mare „viciu nepedeptit” care este *lectura* și fără de care nu se poate forma o adevărată personalitate.

personală, pentru care lucru trebuie pedepsii după dreptul comun, cei care au executat pe criminalii de la Jilava și pe ticălosul de Iorga nu pot fi tratați la fel”? (p. 50). **Cum a fost posibilă toată această oribilă oroire față de modul cum tocmai o asemenea ură între români, pe considerente departe de orice principiu, pregătea și apropia cascada de tragedii ce se abăteau, din toate părțile, asupra țării? Dar de ce se să ne mai mirăm de trecut când prezentul însuși ne oferă surpriza ca numele multor contemporani de-ai lui Iorga să fie atribuite unor mari bulevard bucureștene, pe când al lui abia se zărește pe o străduțică dosnică, iar Parlamentul întârzie să voteze un articol de lege prin care Universitatea din București să primească numele marelui său profesor, decan și rector?** Puține cărți care să invite la meditații atât de amare și de adânci, dar și la învățăminte atât de multe, ca această nouă lucrare semnată de Valeriu Râpeanu. Iar secretul acestei remarcabile reușite stă în faptul că autorul ei a operat o incursiune în structura întregii societăți românești din preajma și de după anul fatidic 1940, a adus în fața judecății critice toate faptele de viață din respectiva epocă, fără prejudecăți și fără reticențe, oferindu-i astfel lectorului libertatea de a decide în deplină cunoștință de cauză, nu pe seama speculațiilor, ci a surselor, a textelor etapei care a marcat sfârșitul vieții lui N. Iorga și începutul existenței sale postume. Cartea include astfel un volum de informații pe cât de divers, pe atât de amplu, pe toată perioada anilor 1940-1943, cu comunicatele și declarațiile oficiale ale guvernanților, cu însemnările din jurnalele intime și din articolele publicistice strecurate printre colții cenzurii, cu reacțiile unor mari savanți europeni la aflarea veștii despre asasinarea lui N. Iorga, cu ședințele comemorative ale Academiei Române, cu intervențiile cultural-științifice prilejuite de împlinirea a 70 de ani de la nașterea lui N. Iorga, cu încercările de a relua firul publicațiilor și așezămintelor culturale întemiate de N. Iorga, cu puținele reeditări ale operii marelui istoric până în anul 1943. În volumul al II-lea al cărții – ne avertizează autorul – va urma, în ordine cronologică, anul 1944 care va reprezenta și o cotitură în ceea ce privește receptarea operei lui Nicolae Iorga. După 23 August 1944 asistăm astfel la un fenomen de continuitate și de discontinuitate în cuprinsul acestei receptări. Fenomenul de continuitate se manifestă prin studii, articole și evocări semnate de D.M. Pippidi, Mihai Berza, Georgehe I. Brătianu, N. Bănescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu, Tudor Teodorescu-Brañiște, Petre Comarnescu s.a., iar cel de discontinuitate prin accesul, din ce în ce mai redus, la opera lui Nicolea Iorga, prin acuzele formulate, de astă dată de pe pozițiile extremei stângi. Toate acestea se vor regăsi pe larg – ne încredințează Valeriu Râpeanu – în volumul al II-lea al cărții și care va avea ca epilog anul 1948 și anume „Opera lui N. Iorga interpretată de Serviciul Român de Informații”. O amplă bibliografie analitică va încheia cele două volume.

O lucrare de referință se înalță astfel pe seama unei susținute munci de bibliotecă, de arhivă, ca și pe seama unei înțelegeri superioare a faptului de viață ale cărui semnificații abia dacă ni se dezvăluie după decenii și chiar secole de la desfășurarea lui. O carte-avertisment asupra pericolului ca somnul rațiunii să nască monștri.

Mihai IORDĂNESCU

cuvânt nu a deranjat pedagogul „înraît” din mine. Mai mult chiar, mi-am întâlnit o studentă de la cursul de armonie: Florina, de la „Pinocchio”, studentă la Colegiul Universitar Pedagogic al Universității *Spiru Haret*...

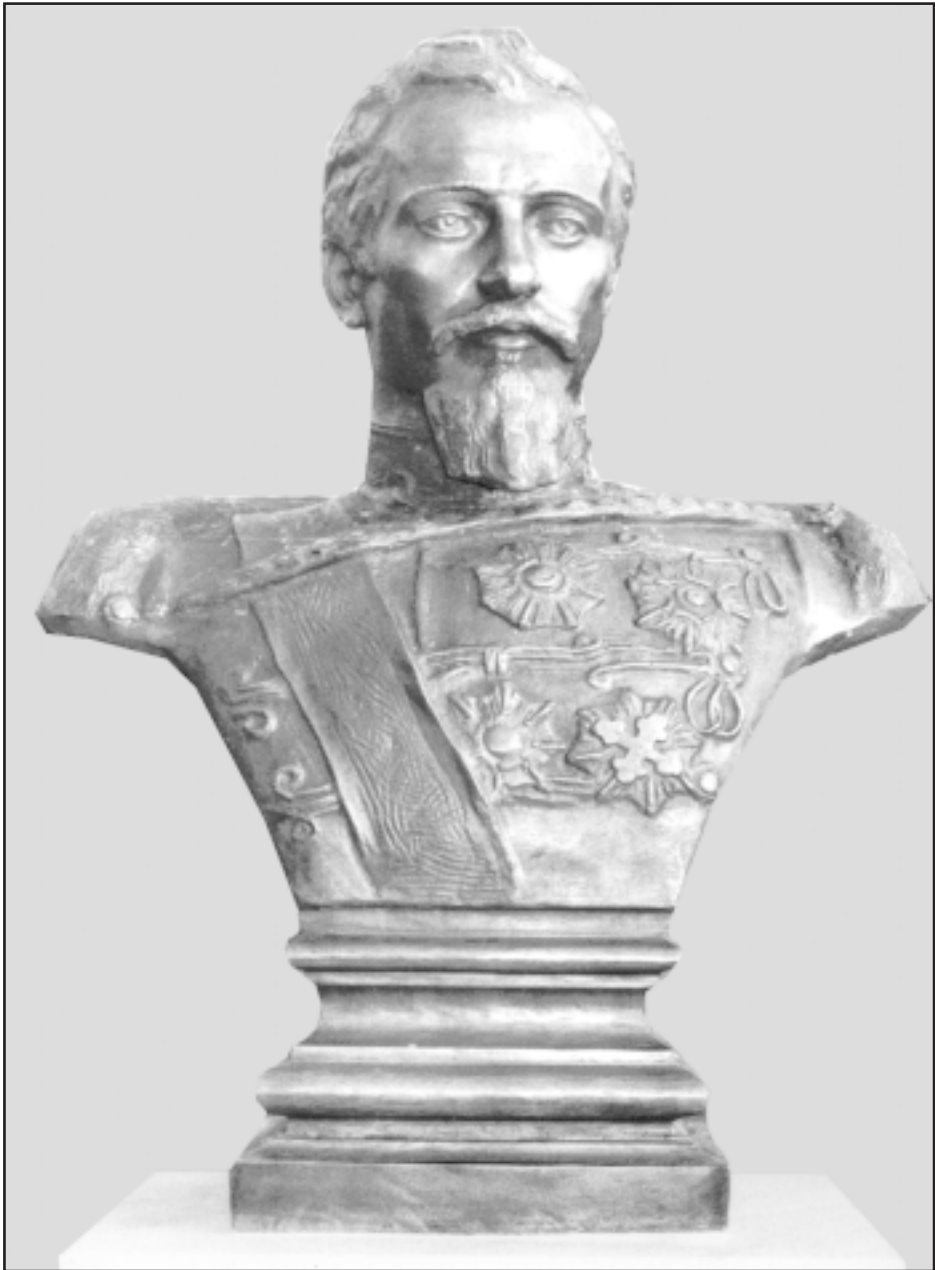
Spuneam că am fost alături de „fantastici” la filmarea pentru seara de Crăciun. Motivul? Fundația *România de Măine* și Universitatea *Spiru Haret*, prin autoritatea și dorința președintelui Fundației și a rectorului Universității, domnul profesor universitar doctor Aurelian Bondrea, au deschis încă o poartă spre tineri, în direcția adăncirii studiului și a sporirii performanței, oferind cu această ocazie, prin intermediul meu, tânărului Tache Daniel posibilitatea de a face cursuri de canto și de teorie muzicală la Facultatea de Muzică din cadrul Universității noastre. Aplauzele celor prezenți și emoția din ochii unui ajutor de bucatăr care iubeste muzica și dorește să o profeseze nu oricum, ci „cât mai bine posibil” au răsplătit generosul gest...

Profesorii Facultății de Muzică își așteaptă, deja, viitorul discipol care, începând cu semestrul al doilea, va face obiectul preocupării majore al profesorilor de la clasa de canto, lect. univ. drd. Georgeta și Emil Pinghiriac.

Onorându-și menirea, Fundația *România de Măine* a făcut fericit un adolescent care a demonstrat deja că merită să fie ajutat. Alte porți se vor deschide în viitor, porți străjuite de aceeași nobilă și profundă grijă pentru societatea românească, pentru destinele membrilor ei, de care Fundația se simte datorare. O dată mai mult, Fundația *România de Măine*și Universitatea *Spiru Haret* au stat aproape...

24 Ianuarie 1859-2002

Alexandru Ioan Cuza Domnul românilor, neuitatul părinte și binefăcător

Vasile Alecsandri:

O clipă apărut-ai în plaiul vecinicii
Și vecinice mari fapte lăsat-ai României,
Nălțând din părăsire antica-i demnitate
Prin magica UNIRE și sacra LIBERTATE.

Nicolae Iorga:

*Cuza-Vodă nu era
un om solemn,
pompos, formalist*

Cuza-Vodă nu era un om solemn, pompos, formalist. Nu învățase nicări eticheta Habsburgilor și ceremonialul lui Carol Quintul sau al lui Filip Tenebrosul; nu știa și nu voia să știe cum să orânduiască la un jubileu faitoanele, de la cel mai măreț oaspete străin până la cel din urmă lingău de curte și de ogradă. Eticheta a suferit continuu de pe urma unui Domn care se cufunda bucuos în rândurile mulțimii, ca să afle, ca să îndrepte, ca să pedepsească și să mângâie, ca să miluiască pe ascuns de ochii lumii, – cum a făcut apoi păstrându-i moștenirea, buna și miloasa lui soție, – cu un cuvânt ca să răspundă nevoii sufletești a neamului acestuia, de a fi iubit de suveranul său și de a-l iubi în schimb, călduros, fără rezerve, din toată inima.

Și totuși el a rămas cel dintâi din poporul său. Ceva îl ridica mai viteaz, mai disprețuitor de orice meschină prudență, mai înfruntător al celor mai strașnice primejdii, decât el.

Sufletul lui întreg era schimbat. Prin gura lui nu mai vorbea un om, ci, cum se cuvine pentru un stăpânitor de oameni, un neam întreg. Întruparea națiunii era el în gând și grai. Cel dintâi fior de mândrie l-a avut generația de atunci când s-au auzit cuvintele mândre cu care

el vorbea Turcilor, Cabinetelor europene, proclamând o Românie mândră.

Amintiri-vă pe acele din urmă mesagiu, cu câteva luni înainte de abdicare, acele demne cuvinte prin care nega, de pe tron, orice ambiție pentru sine și, amintindu-și de ceea ce fusese, făgăduia, cu gândul la principele străin, pe care-l pregătise, un colonel Cuza, bun, modest și harnic patriot, întors între tovarășii săi de odinioară pentru a lucra mai departe la binele țării și neamului.

Și vorbe mari, în cea mai simplă formă, găsea el nu numai pentru cei de sus și în clipele când privirile tuturor erau îndreptate asupra lui, ci și atunci când în cabinetul său de lucru se îndrepta către un ofițer din cei mai mărunți, chemat ca să audă dojana sau lauda. Căci el știa că, în această lume unde legea nu poate prevedea toate și unde nu se pot fixa răsplătirii pentru orice fel de merite, cel ce face mai mult decât datoria sa are drept la cea mai frumoasă răsplătită, care vine din cel mai strălucit și mai nobil privilegiu al unui principe: acela de a face pe cel vrednic să coboare scările palatului [său] cu puteri de muncă înzecite și, iarăși, de a face a se pleca fruntea aceluia care și-a călcat datoria fără ca legea să-l poată atinge.

Neamul Românesc, 1 iunie, 1909

Mihail Kogălniceanu:

Măria Ta,

După una sută cinzeci și patru ani de dureri, de umiliri și de degradație națională, Moldova a reintrat în vechiul său drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pre capul său, pre domnul.

Prin înălțarea ta pre tronul lui Ștefan cel Mare, s-a reinălțat însăși naționalitatea română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia ta, a voit să-i răsplătească sângele strămoșilor tăi, vărsat pentru libertățile publice. Alegându-te pre tine domn în țara noastră, noi am vroit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: la legi nouă, om nou.

O, doamne ! mare și frumoasă îți este misia! Constituția din 7/19 august ne însemnează o epohă nouă și măria ta ești chemat să o deschizi! Fii dar omul epoei; fă ca legea să înlocuiască arbitrarul; fă ca legea să fie tare, iară tu, măria ta, ca domn, fii bun, fii blând, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Toate problemele au fost atinse, cercetate, rezolvate

Acest nepregătit – altfel decât prin puterea lui de intuiție – avu, din cea dintâi zi a Cărmuirii sale, o situație politică așa cum numai puțini prinți creșcuți pentru tron au avut-o înaintea lor: o situație cu totul nouă, cuprinzând în toate privințele probleme grele, care cereau să fie neapărat și fără zăbavă rezolvite.

Administrație modernă și unitară – pentru amândouă Principatele – nu exista. Finanțele erau într-un adevărat haos. Oastea trebuia înghebată din două corpuri militare de prinse a sluji supt steaguri deosebite, și vechiul spirit al companiilor de miliție înlocuit prin spiritul unor regimente luptătoare. Și, în același timp, se ridicau amenințătoare pentru însăși ființa noului Stat problemele cele mari: a situației internaționale a României, unită trecător sau definitiv, pentru un timp numai sau pentru toate timpurile; a înlăturării vechii stăpâniri a mănăstirilor grecești pe pământ românesc și, în sfârșit, a improprietății țăranilor.

Cuza-Vodă ar fi putut greși în alegerea domeniului unde trebuia să lucreze întâi energia lui. Ar fi putut să facă precum fac spiritele comune, căutând o manifestare aparentă, fie și strălucitoare și zgometoasă, în domenii mici, în care se poate face foarte ușor un fel de dovadă de originalitate, schimbând, în uniforme ofițerilor, de pildă, catifeaua gulerelor cu astrahanul, înlocuind mantaua cu dolmanul francez, ori reglementând forma chipiului și, iarăși, schimbând, în ordine administrativă, întinderea plășilor, numele administratorilor, leașa pe care o primește ș.a.

Atăția n-ar fi cutezat să înfrunte, într-o situație așa de șubredă și cu atât de puțină

Th.Aman: Proclamarea Unirii

Nu uita că dacă cinzeci de deputați te-am ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni!

Fă dar ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate, împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție.

Fii simplu, măria ta, fii bun, fii domn cetățean; urechea ta fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăiești dar mulți ani, ca dânsul; să domnești ca și dânsul, și fă, o, doamne, ca prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituțiilor noastre, prin simțimentele tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, când Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanția că:

„România nu are alt ocrotitor decât pe Dumnezeu și sabia sa !”

Să trăiești, măria ta!

Iași, 5 ianuarie 1859

Dimitrie Bolintineanu:

Se votă legea rurală de consiliul de stat, cu condiție a se pune mai târziu în lucrare.

Ministrul Kogălniceanu era de părere a se executa îndată. Scrie depeșe pe la prefecți dacă răspund de liniște în nerăbdarea poporației rurale. Din toate părțile vin răspunsuri că este nevoie a se executa îndată această mare lege. Kogălniceanu voia să o execute pe cât va fi la minister ...

Seara este masă mare la palatul de la Cotroceni. Oștirea bucuoroasă dănuiește la știrea ce a luat că părinții ei înșiși sunt liberi, sunt cetățeni, că lanțurile lor sunt fărâmate.

Această bucurie se întinse peste toată nația. Era cea dintâi și cea mai mare libertate ce se dase și pe care țăranii erau să o simță îndată.

Aceasta fuse cea mai frumoasă zi din viața domnului Cuza, din viața nației române chiar.

24 Ianuarie 1859-

simbol al spiritului de solidaritate națională,
„un protest răsunător împotriva dezunirii”

(Urmare din pag. 1)

Pe de altă parte, explicația receptivității publicisticii occidentale la apelul de sprijin venit din partea patrioților români trebuie căutată și într-o altă direcție, anume în împrejurarea că sprijinirea cauzei eliberării naționale a românilor – în speță, a Unirii Principatelor – era în deplină concordanță cu orientarea cvasi-unanimă a mișcării democratice occidentale, de la jumătatea secolului al XIX-lea, care pleda pentru emanciparea popoarelor din Sud-Estul Europei pe calea transformării Imperiului Otoman într-o confederație de state cvasi-independente – sau care pleda chiar pentru independența deplină a acestor popoare –, și într-un caz și în altul, cu scopul de a le transforma în aliate fidele ale Porții, urmând să constituie, împreună cu aceasta, un scautol de netrecut în calea expansiunii Rusiei.

Trebuie subliniat, în acest context, că propaganda românească în Occident – făcută de patrioții emigrați prin scrierile lor sau prin condeiul publiciștilor străini – s-a încadrat, pe deplin, acestei viziuni a mișcării democratice occidentale. Concret, trebuia să se demonstreze opiniei publice occidentale – și, implicit, cercurilor politice occidentale – că proiectul constituirii unui stat național românesc, la Gurile Dunării, prin unirea Țării Românești cu Moldova, răspundea nu numai dorinței și interesului locuitorilor celor două Principate, ci și interesului Europei, un asemenea stat nou, protejat și ajutat de Europa, urmând a constitui el însuși un obstacol în calea expansiunii Rusiei, a extinderii despotismului țarist, considerat principala primejdie pentru democrația europeană. Cum se exprima, în acest sens, Saint-Marc Girardin, Unirea Principatelor „era bună pentru români, bună pentru turci, bună pentru toată Europa” (8 februarie 1857).

Pledând pentru intervenția Franței în sprijinul românilor, un asemenea gazetar în numeroase articole publicate în „Journal des Débats” – una dintre cele mai importante gazete politice franceze –, combatea cu perseverență împotrivirea Turciei în chestiunea Unirii Principatelor. „Ar fi aberant – scria el, la 24 aprilie 1856 – ca Turcia, după ce a fost ajutată de Occident să fie victorioasă în acest război, să-și mențină sau chiar să-și întărească

dominația asupra altor popoare, iar Occidentul să rămână nepăsător, să nu intervină în sprijinul acestor popoare”.

Nu este locul aici, desigur, să trimitem la amplexarea acestor luări de poziții ale publiciștilor occidentali în sprijinul românilor. Ele se înscriau, repetăm, pe linia modalității de abordare de către mișcarea democratică europeană a cauzei emancipării popoarelor aflate sub dominații străine, în general, marii publiciști filo-români din acest răstimp – precum Quinet, Michelet, Saint-Marc Girardin – pledând cu ardoare, în epocă – la jumătatea secolului XIX – și pentru cauza eliberării naționale a altor popoare: greci, polonezi, sârbi etc.

Care a fost rezultatul acestei pledoarii a publicisticii occidentale în favoarea românilor – într-o etapă de dezvoltare istorică în care politica oficială – politica guvernelor marilor puteri occidentale – nu putea să nu țină seama, cât de cât, de această opinie –, nu este greu de înțeles! El s-a văzut, între altele, în poziția adoptată de reprezentanții Franței – mai întâi în cadrul Conferinței de la Viena, apoi în cadrul Congresului de pace de la Paris, când aceștia au susținut Unirea Principatelor!

Desigur, decisivă avea să fie, în cele din urmă, nu voința și, respectiv soluția dată de marile puteri, ci, ca să recurgem la o formulare banalizată, din păcate, în vremea din urmă, voința poporului român însuși; după ce, prin intermediul rezoluțiilor adunărilor ad-hoc, muntenii și moldovenii au arătat Europei, cu vigoare, atât hotărârea lor de Unire, cât și de modernizare instituțională, în spirit occidental, printr-o acțiune curajoasă, ei au completat „opera” Europei, amendând prevederile Convenției de la Paris și recurgând, la 24 ianuarie 1859, la dubla alegere a lui A.I.I.Cuza.

I-a fost dat ilustrului publicist francez la care ne-am referit, Saint-Marc Girardin, acest „mare maestru al gazetăriei franceze”, cum îl numea N.Iorga, să salute cu entuziasm dubla alegere a lui A.I.I.Cuza: „Trebuie să recunoaștem – scrie el în *Journal des Débats*, la 8 februarie 1859 – că această dublă alegere constituie un mare pas înainte către unirea completă a Principatelor Unite. Este mai ales un protest răsunător împotriva dezunirii; este o dovadă solemnă a perseverenței românilor în dorința lor națională”.

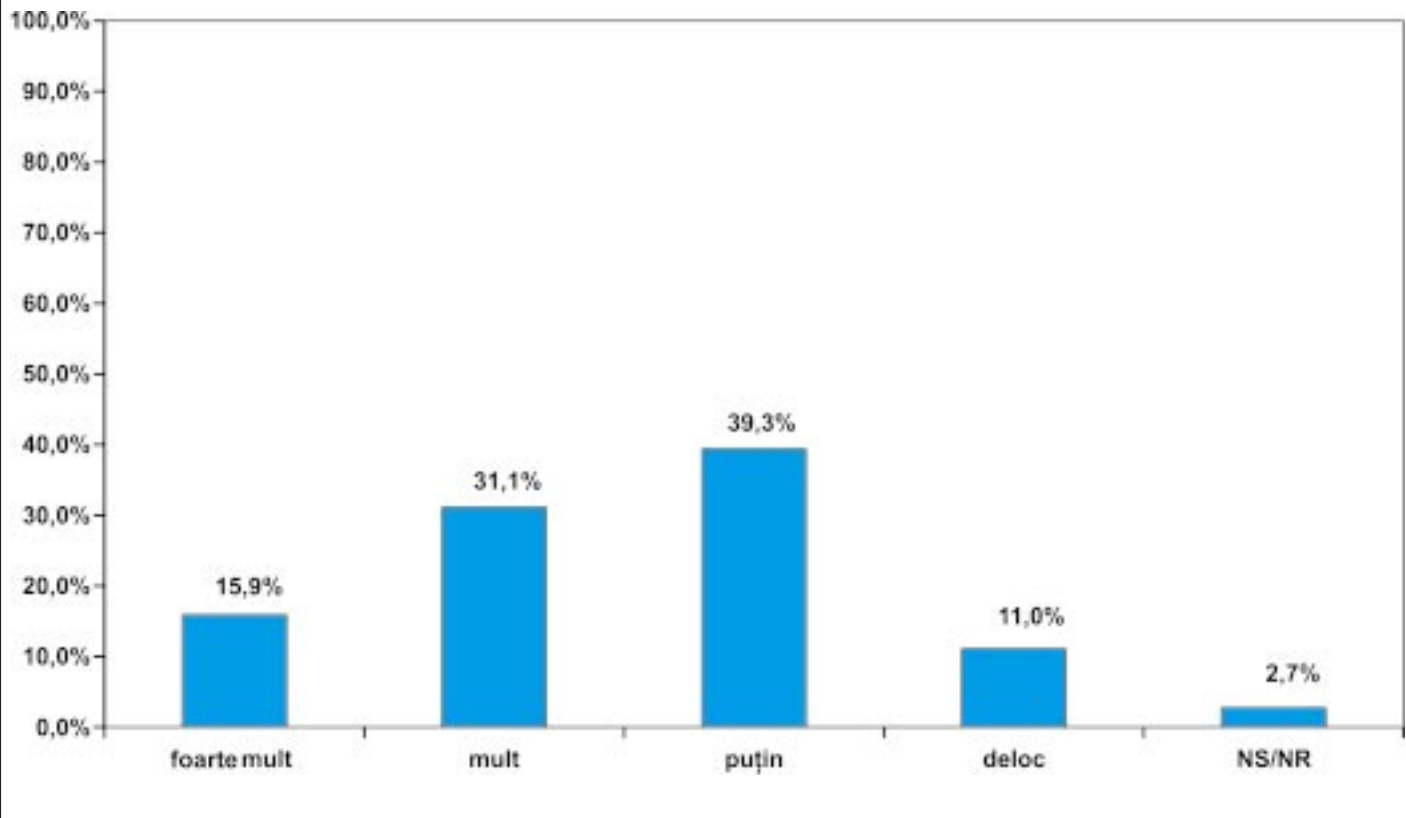
Neamul Românesc, 3 aprilie, 1920

SONDAJ DE OPINIE

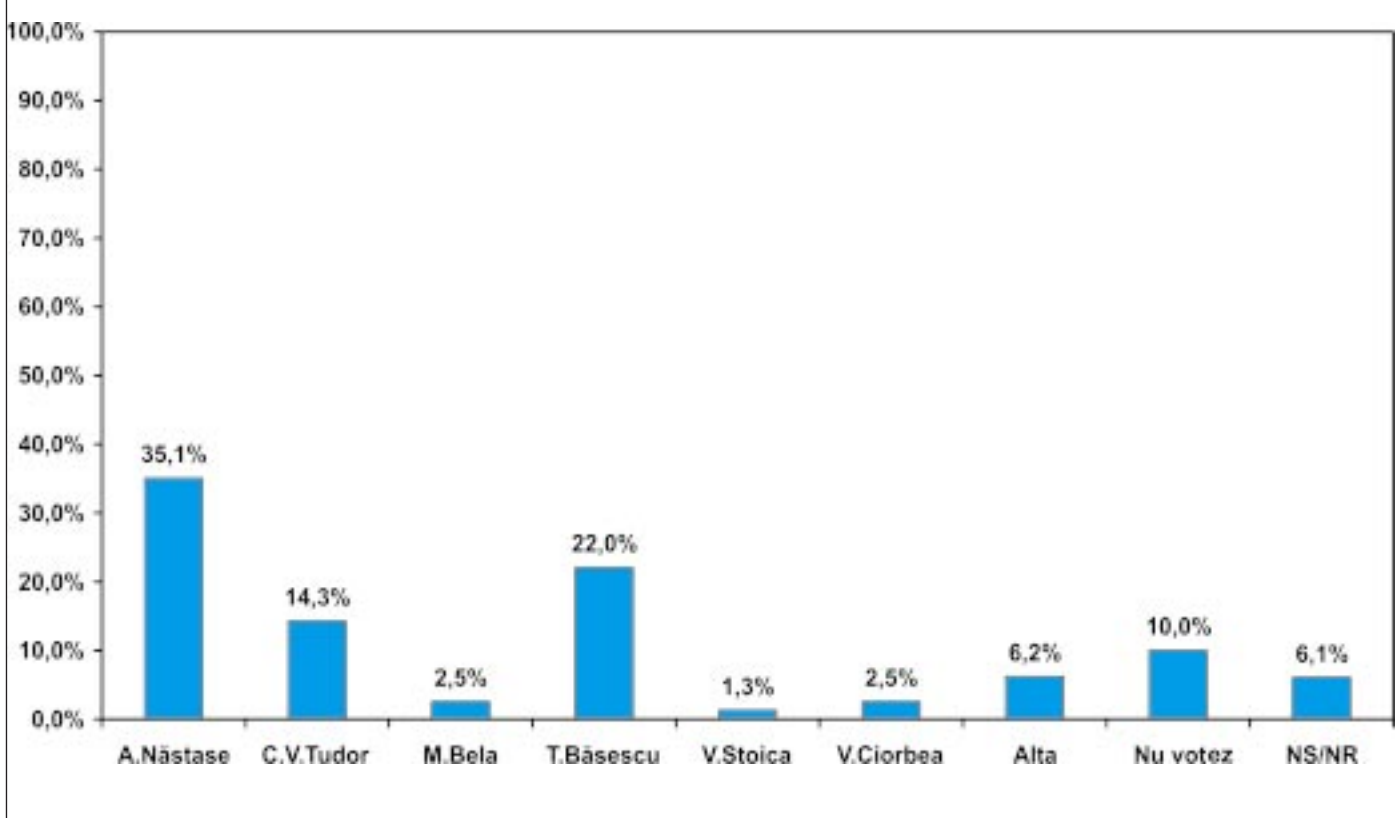
efectuat de Institutul de Sociologie și Opinie Publică
al Fundației *România de Măine*

3-7 ianuarie 2002

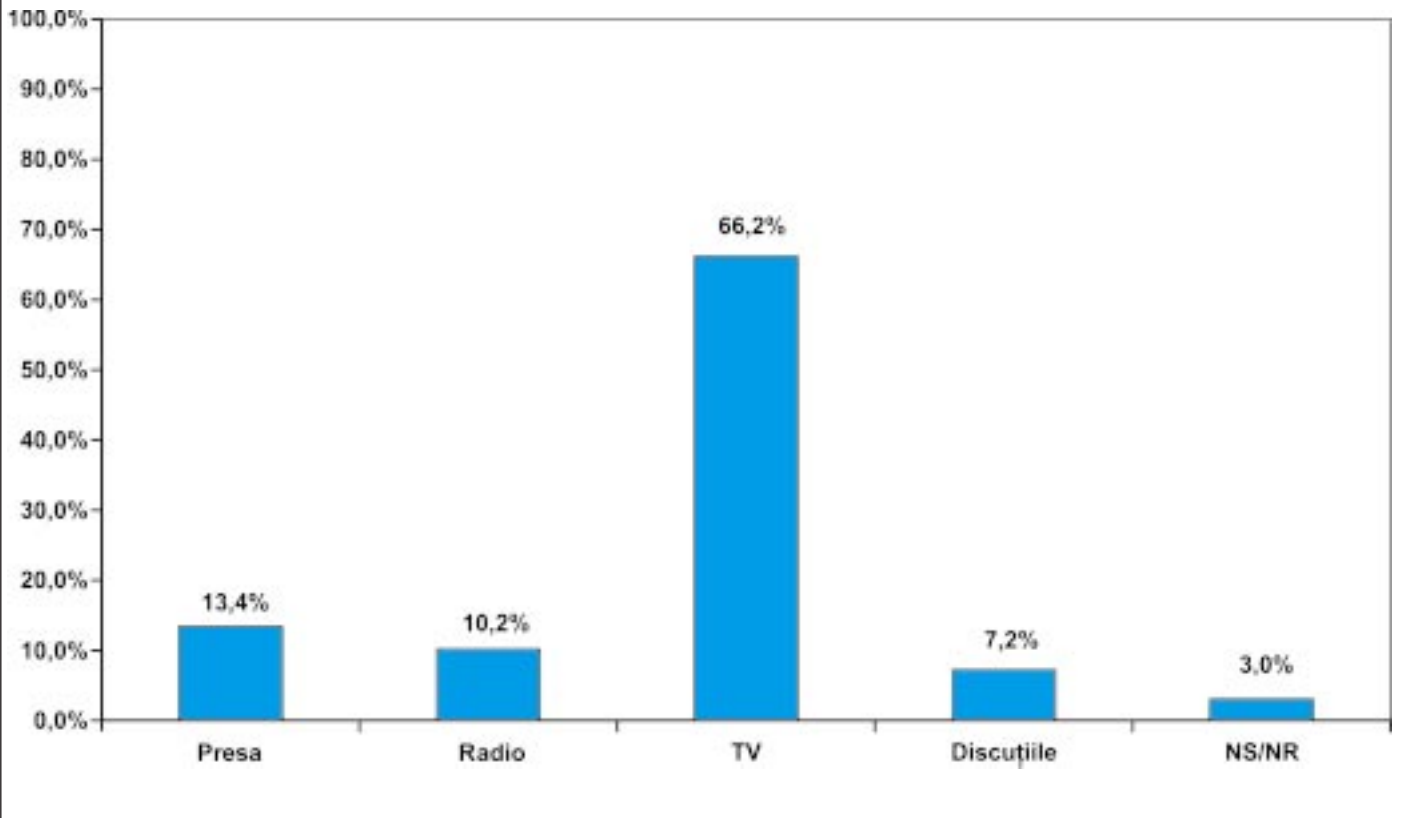
1. Vă interesează, în general, viața politică a țării?

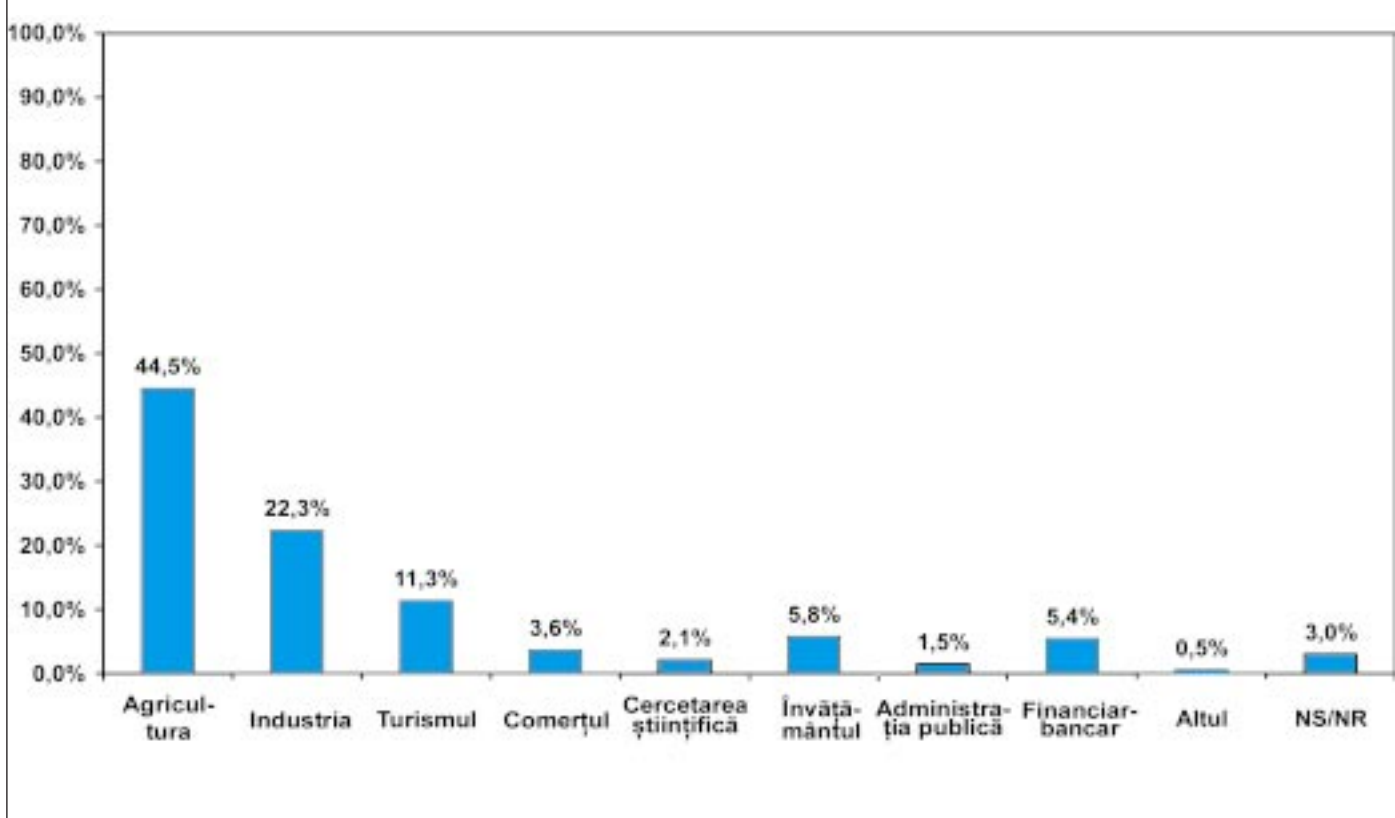
4. Dacă în zilele următoare ar avea loc alegeri prezidențiale, cu cine ați vota?

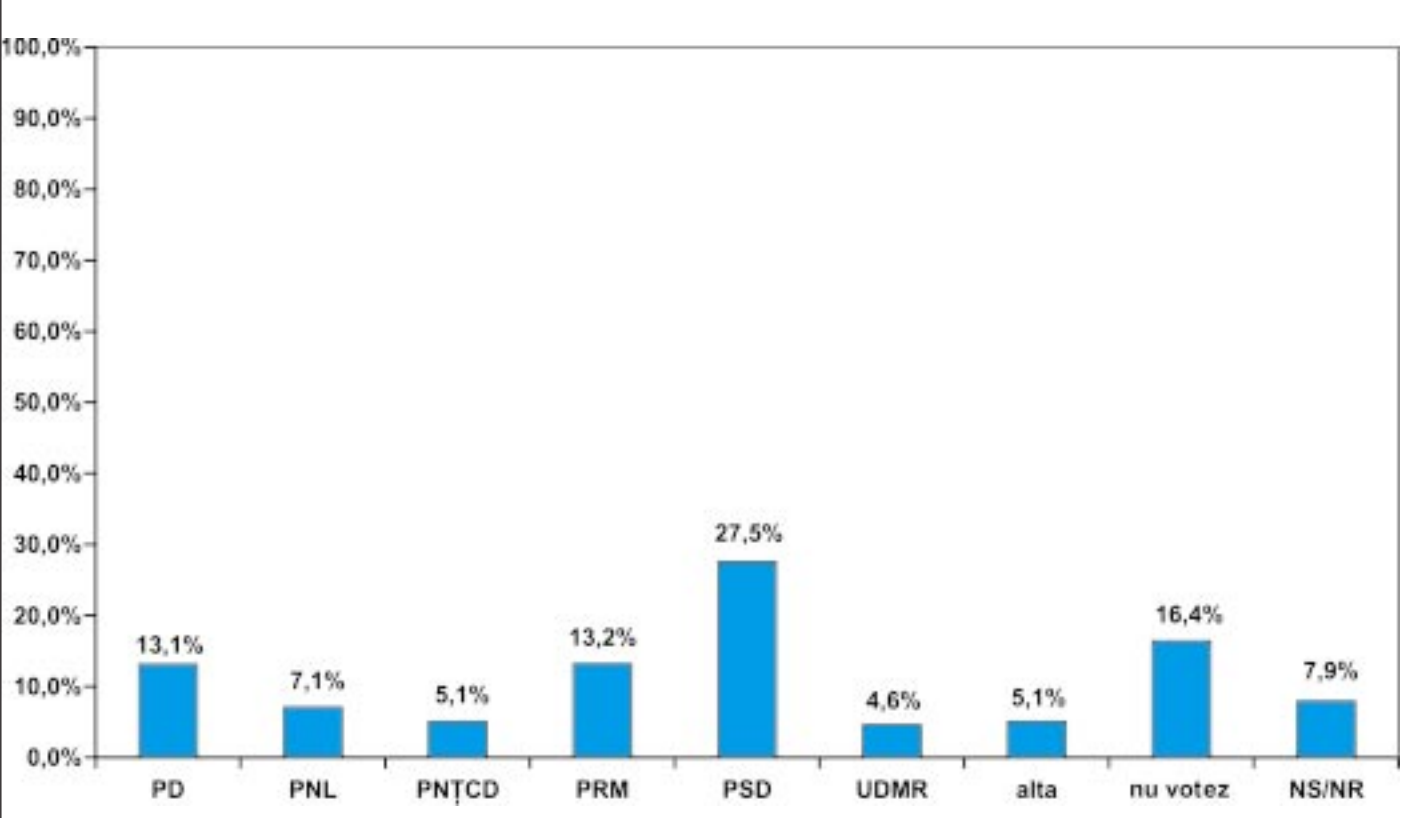
2. Care este principala dvs. sursă de informații cu privire la viața politică?

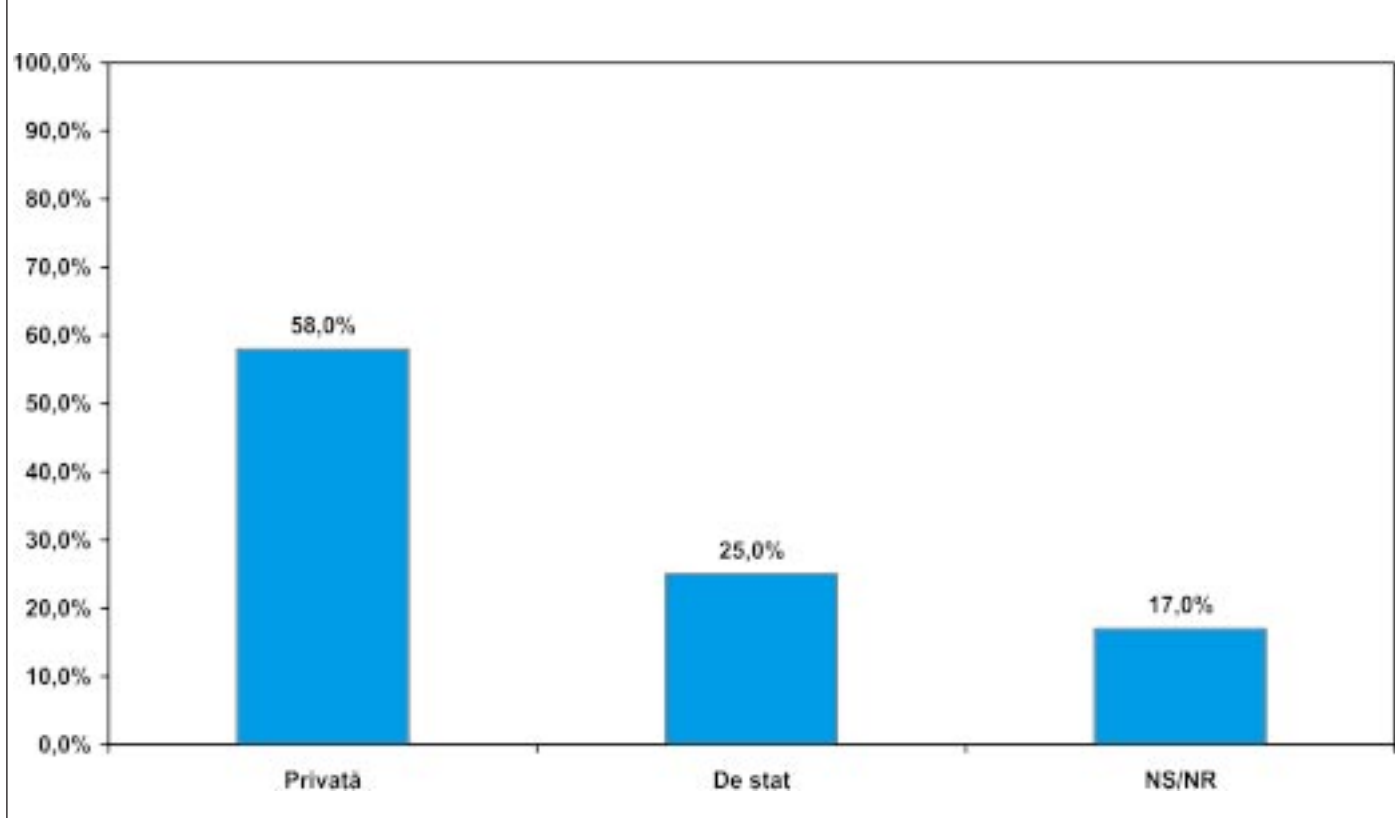
5. Ce domeniu credeți că ar trebui sprijinit, pentru ca România să iasă din criză?

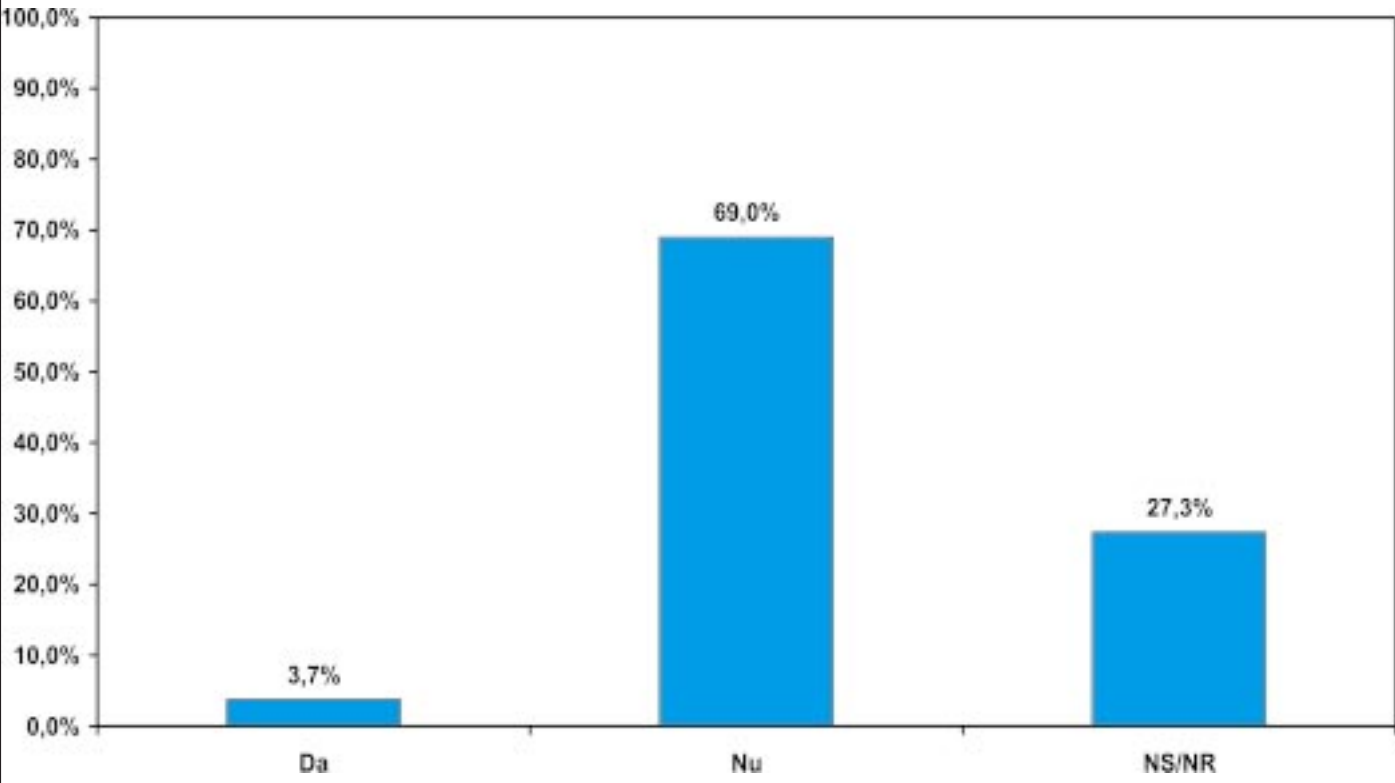
3. Dacă în următoarele două săptămâni ar avea loc alegeri, cu care din formațiunile politice de mai jos ați vota?

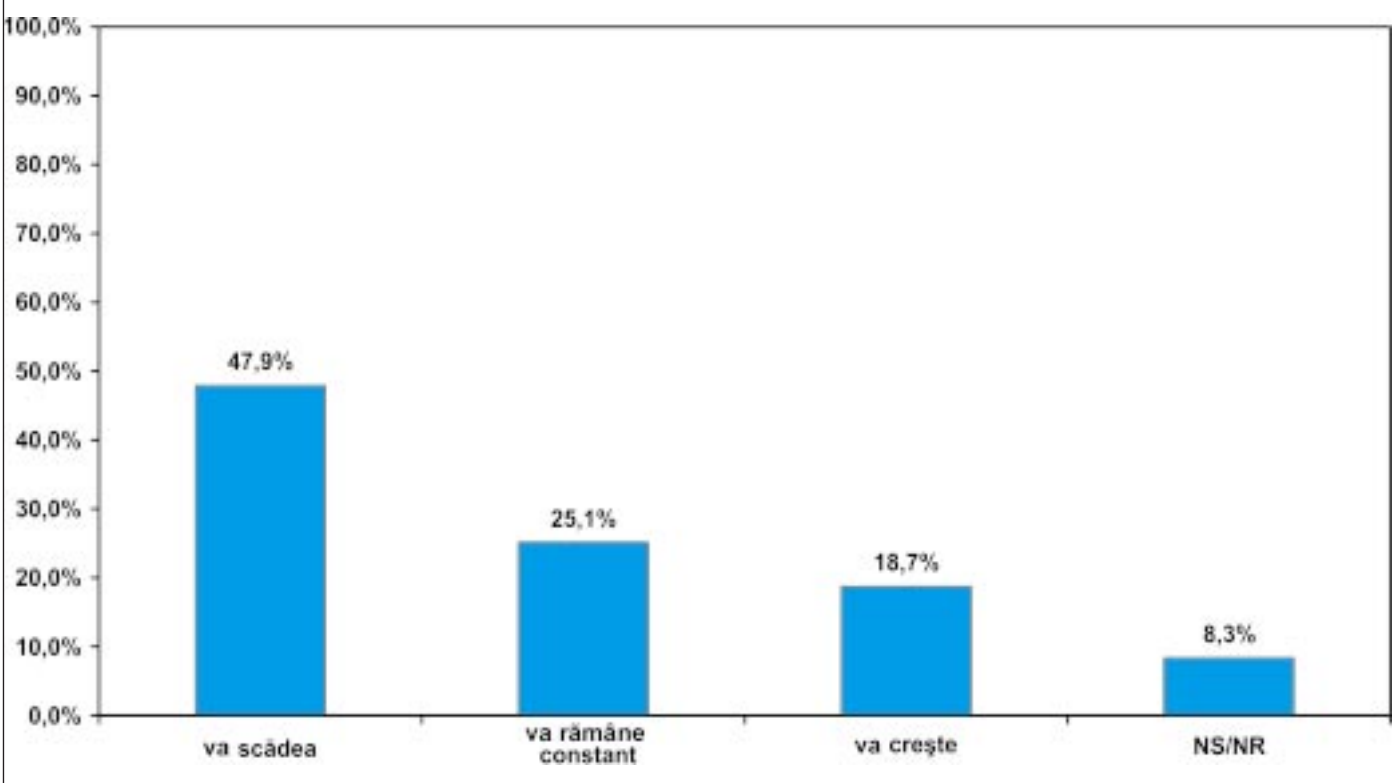
6. După părerea dvs., care este cea mai bună formă de proprietate?

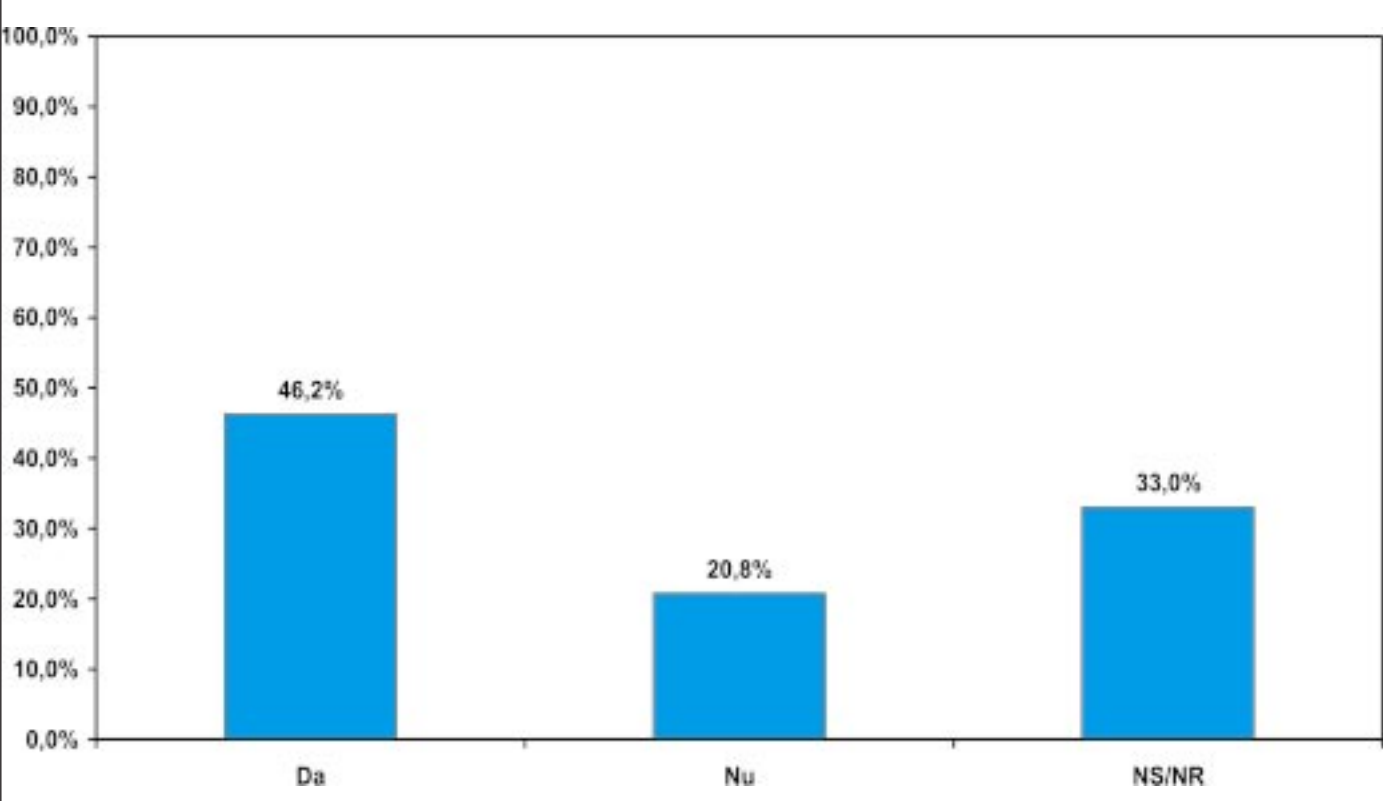
7. Considerați că Occidentul sprijină România?

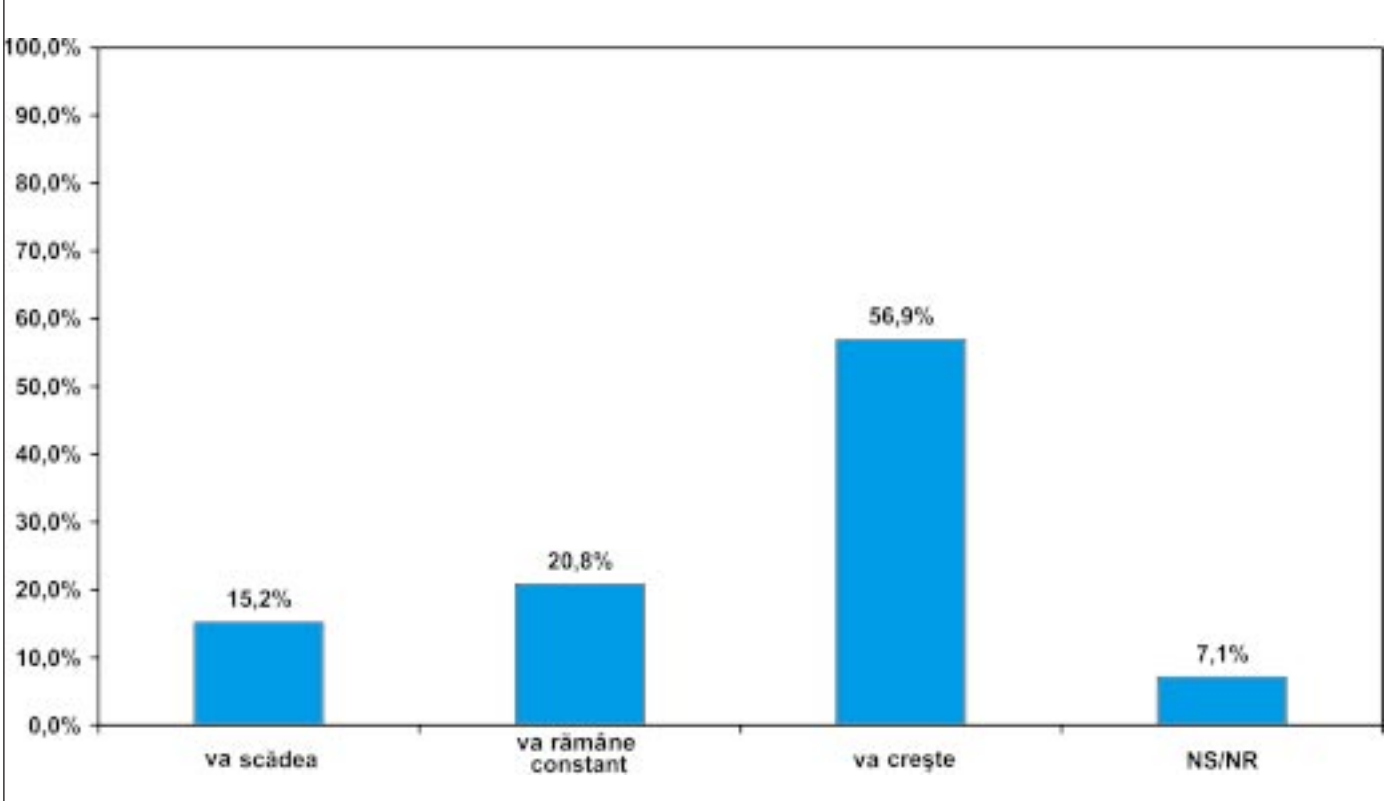
11. După părerea dvs., în viitor, numărul locuitorilor orașului:

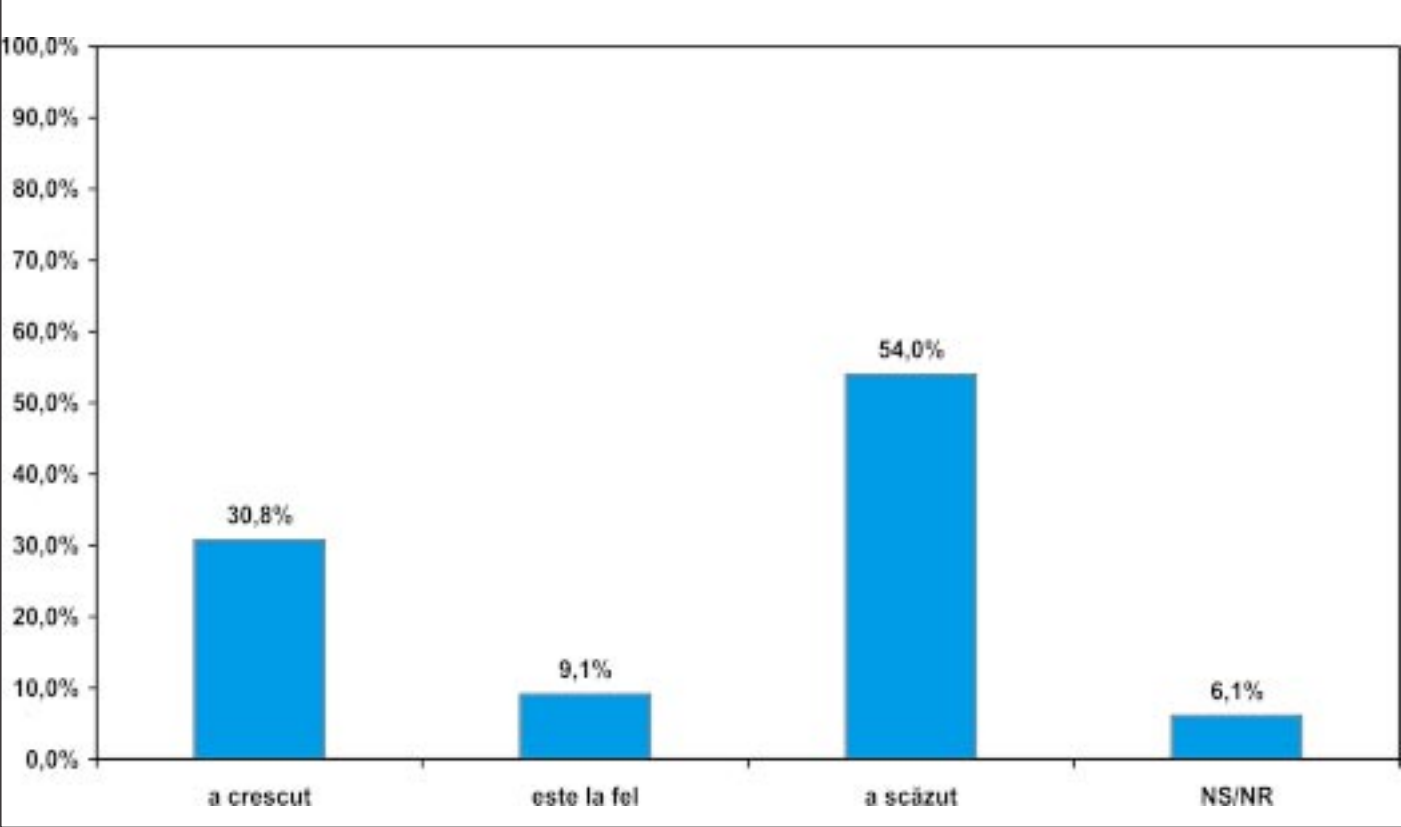
8. Dar în viitor, o va sprijini?

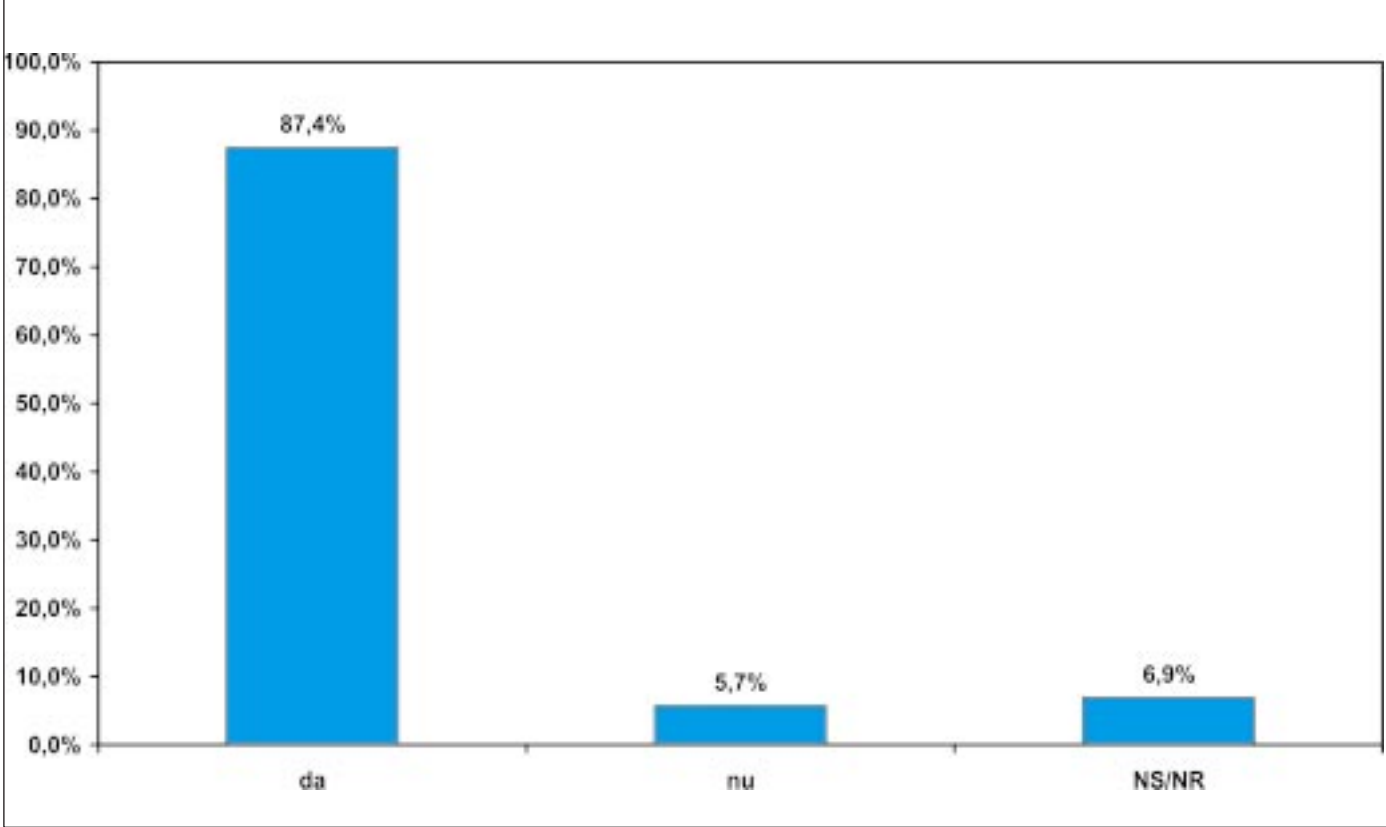
12. Dar numărul locuitorilor satului?

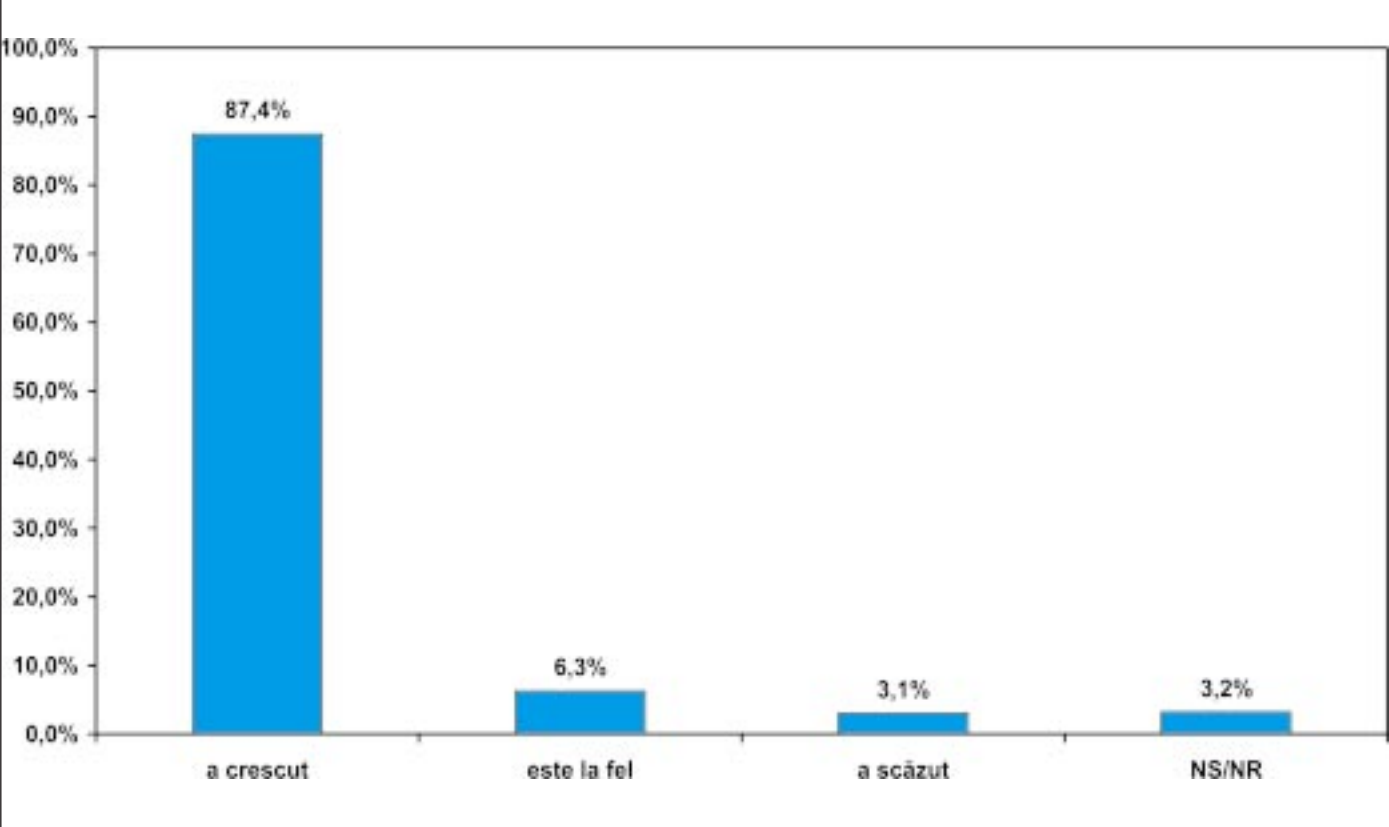
9. Cum credeți că a evoluat interesul pentru pregătirea școlară?

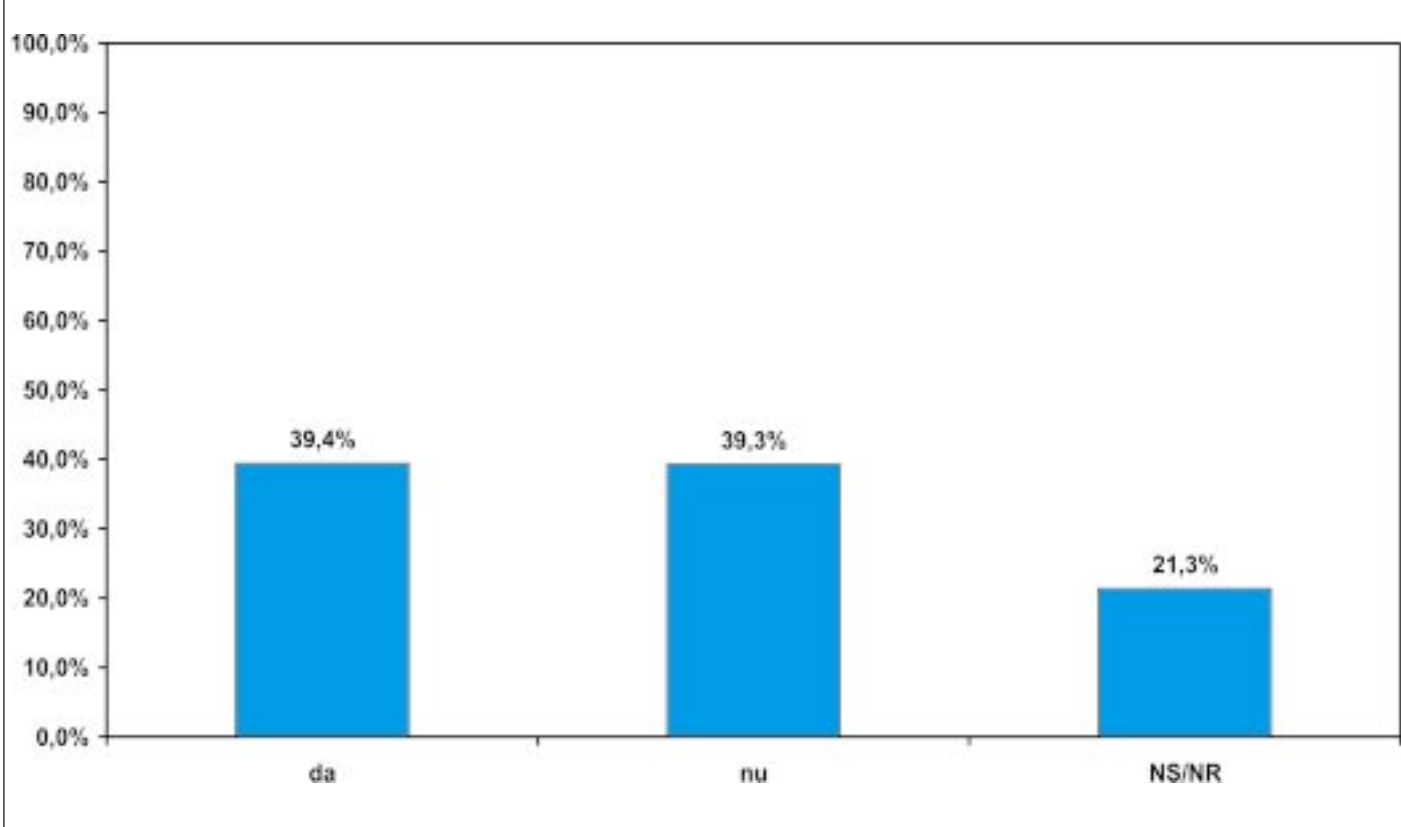
13. După părerea dvs., corupția și hoțiile s-au generalizat?

10. După părerea dvs., numărul conflictelor:

14. Considerați că terorismul va influența evoluția societății românești?

Filosofia clasică românească amenințată de atitudini arbitrare

Prof.univ.dr. Gh.AI.CAZAN

De peste patruzeci de ani mă interesează, spre a o cunoaște în toate meandrele ei , filosofia făcută de români. Sunt martorul istoric al avaturilor prin care a trecut istoria interpretărilor filosofiei noastre începând cu 1955 când, în urma unui foarte sever examen de admitere am izbutit să fiu student al Facultății de Filosofie a Universității din București. Pe de altă parte, și spun lucrul acesta pentru studenții mei, în anii pe care i-am dedicat cercetării filosofiei noastre aveam să cunosc, întâmplarea este mama istoriei memoriei, pe mai toți, ba chiar pe toți actorii care au făcut din scena bogată a filosofiei noastre, loc predilect al jocului lor, al teatrului fără lumini, fără idei, fără geneză, fără scândura ruptă din pădurea seculară a neamului nostru. I-am asistat pe cioclii filosofiei românești, am fost, nu doar o singură dată, în preajma lor, i-am văzut îndeaproape, le-am auzit chiotele desfătări mândră că săvârșește ceremonialul funest al înmormântării valorilor filosofice prin care, abia ieșii dintr-o îndelungată tăcere filosofică, grăiam lumii universale cu măsura ei, care era, tocmai de aceea, și a noastră.

Când vorbești astfel, cu măsura ta ca măsură a universalului, trecând în lumea vastă a marilor edificări, dar rămânând cu tine însuți, dânduindu-te lumii, nu pentru a te dizolva bezmetic în apele nimănu, ci pentru a demonstra că între atâtea felurite, minunate ori tulburi valori, ale tale vin pentru a se împlini albia lumii cu exact ceea ce îi lipsea, o astfel de vorbire și o atare revărsare au stămit mirarea, uluirea și, ca aiberg al lor, o suită aproape incredibil de lungă a ceea ce se cheamă sentimente negative.

Acele chiotе ale desfătării inestuoase au băntuit experiențe spirituale ale cătorva dintre noi care pe atunci eram în pragul încercărilor esențiale ale vieții. Unii le-au căzut în plasă, alții, nu prea mulți, am înțeles că rostul sforăliilor care se pretindeau cântece de înviorat, chipurile, conștiințele adormite, nu era altul decât să ne scufunde, și mai mult decât eram, în mălul din care posibilitatea de a mai gusta din aerul curat al cerului nostru era definitiv năimicită. Se petrecea, atunci, o încălecare care antrena viața sau moarte, supraviețuire sau sucombare, ființare sau pieire în neantul negrăirii, durare în

solidaritate dialectică cu istoria românilor și a culturii umaniste sau, dimpotrivă, renunțare la noi. Doar pentru că așa ar fi vrut Iosif Chișinevski (omul care avea trei clase de școală comercială, dar conducea, cu bicul stalinismului ucigător de bun simț și de valori perene, tot ce i se năzărea), Leonte Răutu (un mare impostor al tuturor timpurilor, cu o biografie de condotier, sforar ideologic), Valter Roman, Pavel Apostol, Gall Erno și toată cohorta de comiloni ai lor, fericită să

Atitudini

ne vadă robi ai mistificației pe care o îndrăgeau, mincinos, în numele unor idealuri pe care aveau să le murdărească imediat după ce ajunseseră, iarăși, la cărna istoriei.

Fințe detestabile, avortoni ai istoriei contemporane nouă, rățăciți în lanuri ale cinstei și demnității curate, spoliatori ai curățeniei sufletești, s-au repezit la ai noștri ca la căini morți, ca la hoituri urât mirositoare. Era vremea dezastrelor, a fricii, condamnărilor cu iz penitenciar, a reînvierii inchiiziției lui Ignațiu de Loyola, cu deosebirea că maestrul Ordinului Inchiiziției era un biet începător față de tați, socri, bunici, străbunici ai unora dintre cei de azi, români, firește, care nu obosesc să strige din rănunchi, trăiască democrația liberală, jos etc.

Filosofia românească are o frumoasă tradiție, nu atât de simplistă și nici atât de neînsemnată, cum tot scriu tot felul de ignoranți ori detractori ai ei. Despre istoria filosofiei românești s-a scris și corect, cu respect al faptelor ei, cu limpezi delimitări față de exegezele înfeudate stalinismului și, în consecință, poftei de luare în stăpânire a puterii și a exercitării ei nelimitate.

Au apărut lucrări de valoare, monografii ale unora dintre gânditorii români, s-au susținut numeroase teze de doctorat pe tematică de filosofie românească, ba au apărut până și istorii ale filosofiei românești, diferite unele de altele, cu datorii neîmplinite în privința cătorva

filosofi, cu aprecieri tributare vechiului dogmatism care nu se lăsa îngropat cu una cu două și pe care colaboratori ai cărților acelea le cultivau sub formule viclene. Bune sau proaste, lucrările al căror subiect este o temă, o problemă, ori concepția vreunui filosof român, sunt argumente care spun, desigur, fiecare în felul său, că filosofia noastră rămâne deschisă cercetării, că e nevoie, mereu, în orice timp istoric, de reluarea dezbaterii, de noi analize ale filosofiei românești, un proces nesfârșit care trebuie cu grijă cultivat ca împotrivre

la pretenția oricui de a fi el, proprietarul, stăpânul, arbitrul necondiționat, hermeneutul absolut al oricărei întâmplări istorico-filosofice de aici și de pretutindeni.

Este drept, în peisajul cărților de sau despre filosofia românească, unele, cu pretenții la exhaustivitate și, bineînțeles, la originalitate au, se pare că autorii lor nu prea știu lucrul acesta, un umor desăvârșit, haz pe care l-ar invidia chiar mari autori de comedii. Cărți de asemenea unor involuntar ar trebui citite cu îngăduință, au și ele farmecul lor, te mai scot din rigorile cercetării, numai că nu doar umorul involuntar le este propriu, ci altceva, de pildă pretenția, cum am zis mai sus, la exhaustivitate, originalitate, însoțită de ideea că scrierea în cauză ar duce servicii imense intrării noastre în „spiritualitatea Europei federale”. *Gândirea filosofică română. Introducere în spiritualitatea Europei federale*, acesta este titlul lucrării lui Mircea Rebreanu tradusă din limba germană în limba română și publicată în urmă cu vreo patru ani la o editură prestigioasă. Nu sunt bucuros s-o spun, dar trebuie să menționez că lucrarea este o colecție de banalități asezonată cu o alta, de propoziții cu adevărat fermecătoare prin hazul pe care îl provoacă, date fiindu-le avântul, deciziile pe care le conțin, aprecierile rostite la adresa filosofilor invocați etc. Nu este aici locul analizei acestor proprietăți ale cărții. Ar fi interesant, de pildă, ca eventualul ei cititor să se uite la *Cuprins*

pentru a observa spre ce converg interesele și forța hermeneutică ale autorului. Până când cititorul va ajunge să citească titlurile unor capitole cum sunt acestea: *Tipicul spiritualității noastre, Gânditorul Eminescu, Filosoful Lucian Blaga, Filosoful Mircea Eliade*, după care urmează capitolul *Idei. Filosofi. Părerі*, fără să fim anunțați despre ce filosofi va fi fiind vorba, dar interiorul cărții ne satisface curiozitatea pentru că, pe vreo douăzeci de pagini, se fac referiri, într-o rar întâlnită devălmășie, fără nici un criteriu la – dau numele în dezordine autorului – Nae Ionescu, Ion Petrovici, P.P.Negulescu, C.Rădulescu-Motru, D.D.Roșca, Constantin Noica, Vasile Conta, Mircea Florian, Emil Cioran și, în fine, Gabriel Liiceanu. Astea sunt numele, vă dați seama cam cât de esențializat este discursul despre opera filosofilor dacă a încăput într-o coală de tipar.

Las analiza lui pentru un alt prilej, iar acum voi transcrie câteva din considerațiile autorului, respectând ordinea în care apar în carte. Așadar: Despre Eminescu: „Toată pregătirea intelectuală a poetului Eminescu a fost curat filosofică, adică total haotică”.

Referitor la Blaga: „Opera sa filosofică și literară este imensă, dar nu a găsit ce a căutat cu atâta febrilitate. Nu are nici har, căci din nenumărații mei interlocutori, cu care am discutat despre acest vârf al conștiinței și spiritualității noastre românești, n-am auzit pe unul mulțumindu-i pentru ceea ce i-a comunicat”.

Despre Ion Petrovici, scrie că „a fost un intelectual de rasă”, iar despre Noica: „A știut să scoată în relief importanța uriașă și unică a mamei și a limbii materne în contextul creației continue”.

Perle ale erorii, lipsa cunoașterii filosofiei gânditorilor români, ignoranță în ale filosofiei românești, simplism rudimentar, absența cunoașterii cât de cât a ceea ce pretindea că ar ști, numai că omul a scris cartea pentru a le spune occidentalilor că, prin filosofia noastră, merităm să ocupăm un loc în Europa federală. Îmi închipui ce va fi zicând un occidental despre filosofia românească după citirea acestei cărți. Cu asemenea cărți ideea occidentalilor, și așa strâmbă despre noi, se consolidează, ia proporții, ne aruncă la periferia culturii. Decât o asemenea carte, mai bine lipsă. Pe de altă parte, trebuie spus că e dreptul autorului să scrie ce crede el despre filosofia noastră. Dacă vrem ca imaginea lui despre filosofia noastră să treacă așa cum este, o caricatură a filosofiei românești, ar trebui să se publice, în limbi de circulație internațională, istorii ale filosofiei românești scrise de oameni care cunosc bine mersul gândirii noastre filosofice.

Studenții anului I în fața primei sesiuni de examene universitare

Conf.univ.dr. Mariana BAICU,
Prodecan al Facultății de Relații Internaționale și Studii Europene

Emoții ! Emoții ! Ar spune cineva care consideră un examen ca pe un obstacol în calea reușitei. Studenții anului I al Facultății de Relații Internaționale și Studii Europene nu au acest sentiment, ci ei au convingerea că o muncă serioasă, susținută, participativă nu poate avea ca finalitate decât un grad de promovabilitate cât mai ridicat.

Conducerea facultății, îndrumată permanent de rectorul universității, a căutat să supravegheze buna desfășurare a cursurilor și seminariilor, asigurând logistica, facilitățile, materialele didactice adecvate. Cursurile și seminariile au fost susținute de cadre didactice, 90% titularizați în învățământul superior, cu experiență teoretică și practică reductabilă, unele fiind personalități marcante implicate direct în viața publică, în cadrul instituțiilor administrației centrale (acad. R. Theodorescu, prof.univ.dr. V. Pușcaș, prof.univ.dr. A. Popescu, prof. univ. dr. Ioan Scurtu).

Reușita unei sesiuni constă nu numai în concentrarea eforturilor în perioada de studii individual alocat fiecărei discipline, ci și în seriozitatea cu care studentul participă la cursuri și seminarii, atât ca prezență regulată, cât și ca intervenții interactive pe parcursul prelegerilor și dezbaterilor.

Pregătirea primei sesiuni de examene din viața studenților noștri a început încă din prima zi a anului universitar prin efortul concentrat profesor-student de a asigura condițiile optime de desfășurare a activităților didactice și științifice:

- asigurarea la toate disciplinele de examen a manualelor de studiu de către titularii de curs;
- stabilirea unui program de consultații pentru pregătirea studenților;
- asigurarea unui bogat volum de titluri de cărți ca suport bibliografic recomandat de fiecare titular de curs, prin organizarea,

în noul sediu din Bd. Basarabia, a unei săli de bibliotecă și de studiu moderne și ambiante, precum și a unei librării unde s-au distribuit cărți editate atât de Editura Fundației *România de Măine*, cât și de către alte edituri partenere (Lumina Lex, Syncron, Fundația culturală etc.);

- pe lângă activitățile participative convenționale, academice, studenții au fost implicați și în alte activități interactive ocazionate de organizarea unor vizite la biblioteci străine, conferințe cu profesori din alte universități din alte țări (Japonia, Portugalia), care au contribuit la îmbogățirea bagajului de cunoștințe ale studenților noștri;

- o altă metodă de pregătire și chiar o condiționare de intrare în sesiune a fost stimularea și încurajarea studenților în efortul de a elabora referate pe baza unei documentări, a unei bibliografii reco-mandate și monitorizarea permanentă a aprofundării cursurilor predate prin teste periodice de verificare.

Cu toate că facultatea este recent înființată, conducerea Universității *Spiru Haret* a asigurat toate condițiile standard, conform cerințelor CNEAA – săli de curs și seminarii adecvate, aparatură audio-video, manuale scrise la toate disciplinele, bibliotecă, profesori foarte competenți, câmine, cantină, club etc.

Studenții noștri sunt înconju-rați de o permanentă atenție, grijă, preocupare și de dragoste din partea conducerii și cadrelor didactice ale facultății care nu pot fi răsplățiți decât prin rezultatele maxime pe care ei le vor obține în această sesiune.

Față de activitatea susținută desfășurată de studenții noștri în primul semestru din viața lor universitară, ne așteptăm ca notele de la examene să fie la fel de performante.

Succes !

(Continuare din pag. 1)

Mai întâi, conflictul palestinian-iraelian, într-un cadru mai larg, arabo-iraelian. Nu încap îndoială că acest conflict este una din sursele majore ale terorismului internațional, așa cum acesta arată acum; iar faptul că în acest conflict SUA s-au situat nedesmințit de partea Israelului face din Statele Unite una din țintele preferate ale unor puternice rețele teroriste. Statele Unite, scrie Ignatio Ramonet, *„au dus o politică de scandaluoasă părtinire în favoarea Israelului, în dauna drepturilor palestinienilor. Aceasta a rănit opinia publică din lumea arabă și a ușurat furtărea îngrozimăntului din care a înflorit islamismul radical antiamerican”*(*Le Monde diplomatique*, octombrie 2001, cf. Timpul, nr. 42(559)). După cum se știe, conflictul la care mă refer durează de mai bine de o jumătate de secol. În 1948, ONU hotără crearea a două state în Palestina, din care unul arab; pe de altă parte, ONU stabilea statutul internațional al Ierusalimului. Istoria s-a derulat însă altfel: statul arab palestinian nu e încă format, Ierusalimul este capitala Israelului, iar un mare număr de arabi palestinieni continuă să trăiască în tabere de refugiați. Desigur, din punctul de vedere al terorismului, se poate discuta ce caracter au, pe de o parte, Intifada și, pe de altă parte, acțiunile de represalie israeliene. Este limpede însă că violența năște, poate năște doar violență.

Este limpede că eradicarea conflictului în cauză reclamă soluții politice, ceea ce înseamnă aplicarea rezoluțiilor ONU, inclusiv în privința Ierusalimului, înfăptuirea unor măsuri ca cele propuse, de pildă, de fostul senator american Mitchell. Este de remarcat că în ultima vreme Washington-ul dă semne de înțelegere a imensei mize pe care o reprezintă soluționarea conflictului arabo-iraelian, înainte de toate pentru menținerea coaliției internaționale antiteroriste. Nu se poate decât spera că linia adoptată de administrația americană în problema dată va fi nu una conjuncturală, că va fi susținută de o voință politică suficient de puternică spre a duce, în sfârșit, la eliminarea acestei redutabile provocări la adresa păcii și stabilității internaționale.

În al doilea rând, mă refer la modul cum Statele Unite se comportă în postura de singură superputere, cum își exercită rolul (*leadership*) unic ce-i revine în lume. Perspectiva anilor trecuți de la depășirea Războiului Rece oferă un răspuns în această privință.

Victoria Occidentului în Războiul Rece a pus Statele Unite într-o postură unică, cel puțin în istoria modernă, anume aceea de stat cu interese globale, fără o contrapondere credibilă. Vechea dilemă a politicii americane: izolaționism sau „universalism” a primit un răspuns sui generis: „unilateralismul”. Deși și-a păstrat și consolidat alianțele, SUA s-au detasat rapid ca un jucător singular pe „mareta tablă de șah a politicii mondiale”, spre a folosi titlul unei recente cărți de succes a lui Brzezinski. Amplificând valențele misionarismului american, Statele Unite și-au asumat rolul de a accelera procesul modelării realităților lumii, în conformitate cu valorile democrației și liberalismului, misiune fără îndoială nobilă, dar nu lipsită de capcane. Treptat, ONU a fost marginalizată și, sub influența predominantă a SUA, Alianța Nord-Atlantică a adoptat un nou concept strategic, a cărui esență constă în asumarea de către NATO a dreptului de a interveni militar în conflicte care au loc în afara zonei Alianței, fără aprobarea Națiunilor Unite. Sau, cum se exprima un document american de politică externă în vremea când se discuta noul concept strategic: *„Cu ONU, atunci când este posibil, fără ONU atunci când este necesar*

și nu este posibil”. Statele Unite au refuzat să accepte măsurile de dezarmare în domeniul amelor chimice, să ratifice convenția prin care se interziceau minele antipersonal, să adere la statutul Curții Penale Internaționale și au denunțat protocolul de la Kyoto privind măsurile de diminuare a emisiilor care duc la încălzirea cliimei. Pe de altă parte, Statele Unite și-au intensificat eforturile în promovarea procesului globalizării, proces necesar și inevitabil, dar care, în forma sa actuală, dezavantajează majoritatea statelor lumii, mai ales pe cele slab dezvoltate, și stărnește opoziții și proteste crescânde. Este bine cunoscut în această privință că mulți scotocesc globalizarea, repet, în formele ei prezente, drept o nouă formă de colonialism; alții, ca o americanizare a economiei mondiale.

Or, singularizarea unei puteri care intervine peste tot și în toate, fără ca cineva s-o înfrunte, lovește în interese dintre cele mai variate, provoacă animozități, mergând până la ură și dușmăni, împinge la reacții, la împotriviri, din partea unor state, ca și a unor cercuri, grupuri etc. Terorismul internațional nu este un fenomen spontan, deși el nu exclude manifestările izolate, desperate; la cele mai diverse nivele ale formelor de conștiințe umane există lideri, elite, care transformă opoziția surdă, difuză, în manifestări conștiente. De aceea, terorismul internațional este conceput, organizat, pus la cale și înfăptuit de structuri mai mult sau mai puțin numeroase și complexe, puternic motivate. În prezent, nu există stat care să înfrunte, ca stat și cu mijloacele tradiționale, Statele Unite; asimetria de putere nu face plauzibilă o astfel de înfruntare. Dar o asimetrie de putere încă mai mare nu elimină vulnerabilitatea SUA față de grupările teroriste, cu mijloacele lor specifice.

În același cadru se înscriu și relațiile dintre SUA și alte mari puteri, înainte de toate Rusia și China. Se știe că Moscova și Beijing-ul se pronunță public împotriva ideii de lume unipolară și contestă poziția de lider a Statelor Unite. La începutul mandatului actualei administrații, analiștii au remarcat o radicalizare a poziției americane față de Rusia și China. Problemele creării unui scut antirachetă, cele ale lărgirii NATO spre Est, au fost puse într-un spirit de confruntare. S-a înnăsprit tonul față de politica chineză în ceea ce privește drepturile omului, s-au accentuat pozițiile de sprijin al Taiwan-ului; în genere, China a fost considerată un competitor strategic și nu un partener strategic al SUA, cum fusese cazul mai înainte.

11 septembrie a determinat schimbări majore în relațiile americano-ruse și, respectiv, americano-chineze. Rusia, în primul rând, dar și China sunt componente esențiale ale coaliției mondiale antiteroriste. Această coaliizare de forțe arată coincidența de interese a marilor puteri menționate, în genere a statelor care s-au alăturat Coaliției, de a se combate terorismul internațional. Cât de trănice sunt noile legături între marile puteri la care mă refer aici, mai ales dacă acestea sunt privite în perspectivă, rămâne însă de văzut. Fără îndoială, aceste mari puteri au interese multiple și complexe. În acest ansamblu de interese prevalează acum cele ale cooperării împotriva terorismului. Dar nu e deloc sigur că *măine* va fi la fel. Jocul de interese strategice generale dintre SUA și Rusia nu poate fi redus la poziția lor comună antiteroristă. Desigur, această poziție comună introduce un element de cooperare, un nou spirit de înțelegere în ecuația generală a raporturilor ruso-americane, după cum s-a văzut și din rezultatele summit-ului recent Bush-Putin;

dar ea nu simplifică această ecuație. Rămâne de văzut dacă noile abordări reliefate de repetatele întâlniri dintre conducătorii de la Kremlin și liderii americani și alți lideri occidentali vor reuși să pună bazele unei stabilități strategice generale, noi și de durată. Dacă se trece la un plan mai concret, este, de pildă, limpede că interesele rusești și cele americane rămân divergente cu privire la exploatarea și valorificarea imenselor resurse energetice din zona Mării Caspice. Până la un punct, lucrurile stau într-un mod asemănător în ceea ce privește China. Ai aici există o componentă strategică generală a relațiilor

anumite aspecte ale raporturilor dintre civilizații. După cum se știe, Samuel Huntington susține că, în condițiile post-Războiul Rece, cauzele conflictelor nu mai trebuie căutate în domeniul economic sau în ideologie, ci în zonele de întâlnire a civilizațiilor. Ciocnirea civilizațiilor, afirmă el, va domina politica mondială în noile condiții, liniile de ruptură dintre civilizații urmând a fi terenul de bătălie al viitorului. Desigur, ar fi simplist și fals să se considere că diferitele structuri teroriste și acțiunile lor sunt, pur și simplu, expresii ale unor războaie între civilizații. Dar ar fi, cred, la fel de simplist și fals dacă s-ar nega orice

Chemare la luciditate în trasarea direcțiilor de evoluție a lumii

chino-americane, care transcende coincidența de interese antiteroriste – de pildă, implicațiile pentru China ale realizării scutului antirachetă. Apoi, este și rămâne problema Taiwan-ului; nu cred că e realist să se aștepte ca aceea coincidență pe care o menționam să schimbe politica Chinei sau a Statelor Unite față de regimul de la Taipei.

De ce evoc raporturile dintre cele trei mari puteri în contextul luptei antiteroriste? Pentru că succesul de durată al acestei lupte reclamă cooperarea lor. Această cooperare însă, repet, mai ales în perspectivă, depinde de ansamblul intereselor puterilor la care mă refer, în genere, ale statelor participante la coaliția antiteroristă. Nu cred că nevoia de solidaritate generată de lupta împotriva terorismului anulează fondul observației lui Palmerston: *statele nu au prieteni, ci numai interese*. Apoi, nu trebuie uitat că politica sferelor de influență și confruntarea care au caracterizat raporturile dintre marile puteri în condițiile Războiului Rece au avut un rol esențial în configurarea actualelor forme de terorism internațional. Afganistanul, care a căzut sub regimul odios al talibanilor, era o țară sfășiată de lupte fratricide, stimulate însă, dacă nu determinate de intervenția armată sovietică, care a durat un întreg deceniu. Pe de altă parte, talibanii n-ar fi ajuns niciodată la putere fără srijinul masiv al Pakistanului și Arabiei Saudite, iar Ossama ben Laden și organizația sa au apărut tot atunci, cu contribuția directă a CIA, pentru a fi folosiți împotriva rușilor. Or, lupta împotriva terorismului internațional nu va eradică sursele tensiunilor și conflictelor locale motivate etnic sau confesional în diferite părți ale globului. Acesta este însă un teren pe care politica de intervenție a unor puteri mai mari sau mai mici în astfel de conflicte nu va ezita să sprijine și să se folosească de grupări teroriste.

În sfârșit, **în al treilea rând**, este de menționat că terorismul internațional, așa cum se manifestă el în lumea contemporană, are o legătură clară cu

legătură între „ciocnirile dintre civilizații” și fenomenul terorism.

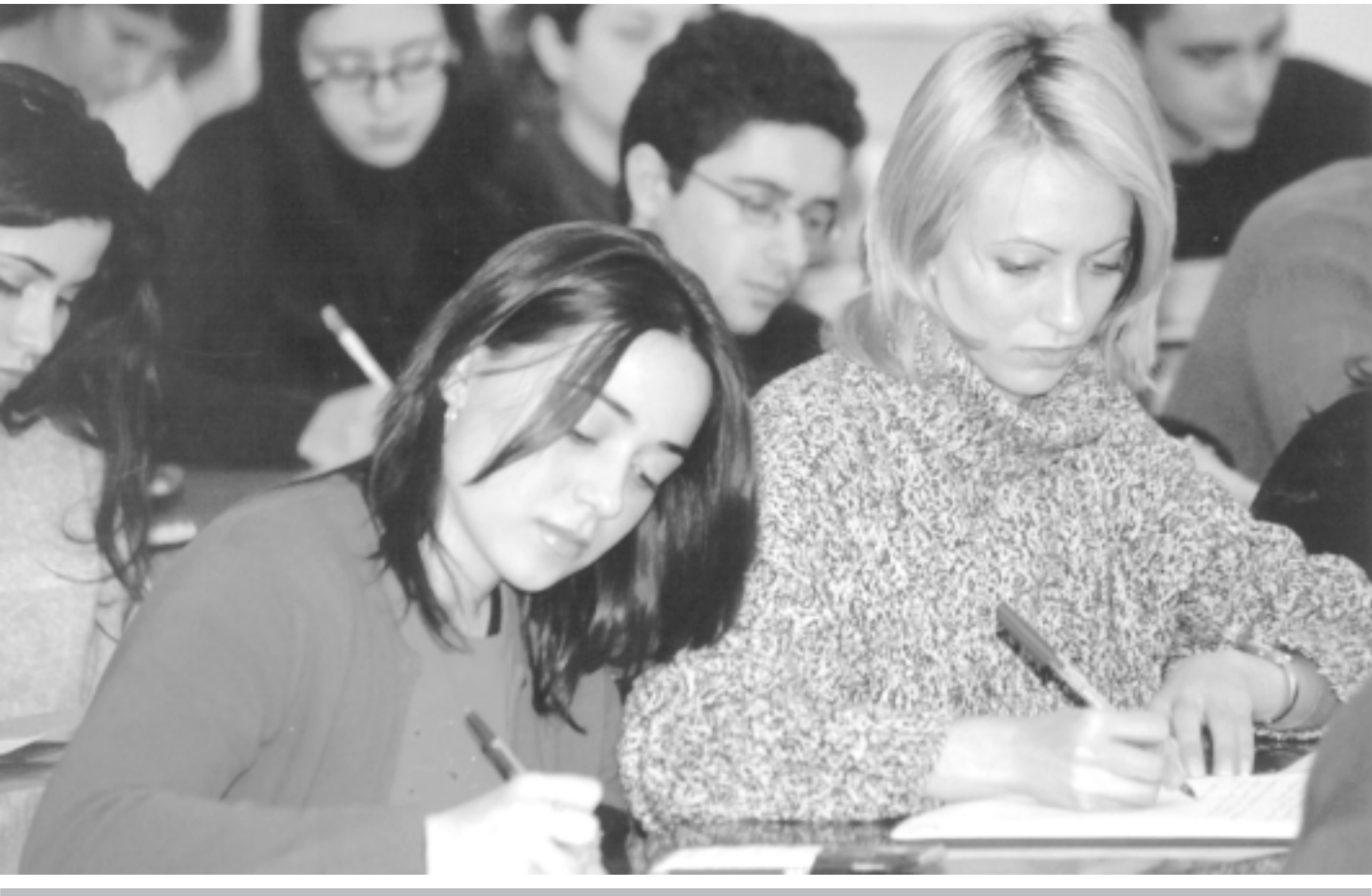
Nimeni nu neagă existența în lumea contemporană a unor civilizații distincte. Huntington identifică azi următoarele tipuri de civilizație: *sinică (chineză), japoneză, islamică, ortodoxă, occidentală, latino-americană și africană*. Apropiate prin anumite caracteristici comune, acestea sunt diferențiate prin trăsături specifice, chiar singulare. În funcție de ceea ce le unește și, totodată, le desparte, raporturile dintre diferitele tipuri de civilizații merg de la

cooperare la cofruntare, trecând prin acomodare și tolerare reciprocă. Mulți analiști sezisează faptul că, în ultima vreme, confruntarea în relațiile dintre unele tipuri de civilizații, mai ales cele dintre civilizația occidentală și cea islamică, tinde să se amplifice și acutizeze. Iar multe analize obiective *plasează principala răspundere pentru această confruntare de partea civilizației occidentale*, cu pretenții sale de superioritate și tendințele sale spre universalism; pretenții uneori declarate dar, mai ales, promovate în forme practice. Reamintesc în această privință declarațiile făcute recent la Berlin de premienul italian Silvio Berlusconi în sensul că *„civilizația occidentală este superioară celei islamice”*. Iar cunoscutul filozof american de origină japoneză, Francis Fukuyama, scria în plină criză și acțiune de constituire a coaliției internaționale antiteroriste: *„Societățile care se simt amenințate de modernizare și reacționează violent contra fenomenului vor fi înfrânte de Apusul coadit”* (The Wall Street Journal, 10 octombrie 2001); societățile, adică civilizațiile.

Asemenea susțineri sunt, pur și simplu, irresponsabile. Ele reflectă aceeași poziție de putere, trufia și intoleranța reprezentanților civilizației occidentale. Este drept, Huntington nu vorbește despre superioritatea civilizației occidentale și se pronunță pentru identificarea valorilor comune ale diferitelor civilizații și pentru dialogul între acestea. Dar el vede respectivul dialog de pe pozițiile celui care consideră civilizația occidentală drept o civilizație unică, cu potențe de a se afirma pretutindeni. Desigur, această civilizație are avansuri științifice, tehnologice, economice remarcabile, care se răspândesc pe plan mondial, dovădindu-se astfel un factor esențial în unificarea lumii; o unificare firească, ce se realizează în virtutea satisfacerii unor necesități umane vitale și universale, fără opreliști de ordin civilizațional. Aceași civilizație a reușit să dea naștere și să promoveze înalte valori și idealuri politice democratice, întruchipate în structuri instituționale care emancipează

individul: pluralismul, statul de drept, respectul față de drepturile omului și libertățile fundamentale. Asemenea valori și instituții au o mare forță de atracție și se răspândesc treptat în noi și noi zone. Dar Occidentul e grăbit, el forțează această răspândire, încearcă să remodeleze întreaga lume „după chipul și asemănarea sa” și, dacă s-ar putea, peste noapte, printr-o adevărată campanie, care capătă uneori aspecte de cruciadă. Tocmai această grabă alimentează adversitățile și opoziția din partea comunităților umane care trăiesc în alte cadre de civilizație; pentru că, în subtext, campaniile pe care Occidentul le poartă pe acest tărâm pornesc de la ideea, devenită prejudecată, a *superiorității culturii* sale, în întregul acesteia. Or, în materie de cultură, înainte de toate pe plan spiritual, nu se poate opera cu scări valorice. Fiecare cultură își are propriile valori și valențe, înconfundabile și ireductibile, în aprecierea cărora nu se pot aplica criterii cantitative și ierarhii: superioritate, inferioritate etc. . Americanii, afirmă în acest sens Lee Kuan Yew, fost prim ministru singaporez *„cred că ideilor lor: supremația individului și libertatea absolută de expresie sunt universale. Dar ele nu sunt, n-au fost niciodată... Împine la extrem, aceste valori n-au dat roade... Asia își dă seama de aceasta și nu va urma o astfel de cale”* (Gardels, Schimbarea Ordinii Mondiale). Într-adevăr, societățile (civilizațiile) asiatice etc. înscriu statutul individului într-un cadru de respect pentru colectivitate, acordă o înaltă apreciere valorilor morale, se apleacă mai mult asupra rosturilor și răspunderilor familiei, uneori dau o atenție prioritară drepturilor economice și sociale ca drepturi ale omului decât celor politice, etc. Acestea sunt deosebiri de fond, de ordin cultural, care diferențiază civilizațiile nonoccidentale de cea occidentală. În fața lor nu se poate veni cu pretenții de a da lecții de pe poziții de superioritate, cu afirmarea intenției de a schimba rapid mentalități, obiceiuri, cutume etc.

(Va urma)

Când te saturi de violență, treci pe tvRM !

Programul Televiziunii *România de Măine* (tvRM)

Luni 21 ianuarie 2002	Marti 22 ianuarie 2002	Miercuri 23 ianuarie 2002	Joi 24 ianuarie 2002
6:00 Matinal - Știri (7:30) - Revista presei, reportaje, invitat în studio, telefonul telespectatorului, muzică	6:00 Matinal - Știri (7:30) - Revista presei, reportaje, invitat în studio, telefonul telespectatorului, muzică	6:00 Matinal - Știri (7:30) - Revista presei, reportaje, invitat în studio, telefonul telespectatorului, muzică	6:00 Matinal - Știri (7.30) - Revista presei, reportaje, invitat în studio, telefonul telespectatorului, muzică
10:00 Drept civil (1)	10:00 Bazele contabilității (4)	10:00 Cercetări de marketing (1)	10:00 Drept penal. Partea specială (16)
10:55 Dreptul muncii (5)	10:55 Cum să începem o afacere? (16)	10:30 Bazele informaticii (3)	11:10 Sistemul legislativ. Documentar
12:00 Asistența socială. Documentar	11:20 Economie politică (3)	11:10 Cum să ne conducem regiunea? Documentar	11:35 Dreptul muncii (6)
12:30 Drept comercial (3)	12:10 Este sistemul capitalist cel mai bun sistem? Documentar	11:40 Psihologia educației (16)	12:50 City – inima economiei britanice. Documentar
13:00 Din folclorul românesc	12:40 Istoria economică a României (6)	12:15 Informatică pentru sociologie (2)	13:20 Melodii populare românești
13:35 Istorie și credință pe meleaguri gorjene (1). Documentar	13:05 Virtuozitate – soliști instrumentiști de muzică populară	13:10 Când m-ajunge câte-un dor... Documentar	13:45 Autografe muzicale
14:00 Știri	13:45 Moment folcloric	14:00 Știri	14:00 Știri
14:15 Sociologie juridică. Sinteză (1)	14:00 Știri	14:15 Drept internațional public (6)	14:15 Piețe de capital și Burse de valori (1)
14:55 Program educațional. Documentar	14:15 Limba română (6)	15:20 Multiculturalism. Documentar	15:00 Dialog juridic (r)
15:25 Pedagogie generală (16)	15:00 În slujba adevărului (r)	15:45 Lingvistică generală (2)	15:30 Fundamentele psihologiei (2)
15:55 Drept penal – partea specială (15)	16:00 Calendar literar - ianuarie	16:35 Drept diplomatic și consular (1)	16:20 Studiul economic. Interese și consecințe economice ale Unirii Principatelor, 1859.
17:10 „Crossing point”. Jazz (1)	16:20 Istorie și civilizație franceză (1)	17:05 Jurnalism civic american. Documentar	17:55 <i>Anul Caragiale</i> . Eseu
17:40 Realități italiene	16:55 Paris - documentar	17:35 Doar o viață are omul...	18:10 Diplomația și Unirea Principatelor Române
18:35 Cântece din șezători	17:45 Cultură și civilizație hispanică (1)	18:00 Diplomația sub lupă: <i>Tezaurul României la Moscova</i> (r)	19:00 Lecția de sănătate
19:00 Dialog juridic – consultații juridice cu prof.univ.dr. Corneliu Turianu	18:10 Patrimoniul cultural al umanității. <i>Cordoba</i> . Documentar	19:00 Litera și spiritul legii – talk-show de prof.univ.dr. Corneliu Turianu	19:30 Cele mai frumoase grădini. Documentar
19:30 Bourgeois. Documentar	19:00 Sănătate pentru toți	20:00 Melodii populare românești	20:30 Știri
20:30 Știri	19:30 Drag mi-e cântecul...	20:30 Știri	21:15 Notre Dame de Paris (1)
21:15 Muzică și dansuri irlandeze (1)	20:30 Știri	21:15 Cântați cu noi. Muzică ușoară	22:25 Cuba. Reportaj turistic
22:10 Noua cultură și artă chineză. Documentar	21:15 Muzică și dansuri irlandeze (2)	22:20 Tudor din Vladimiri. Documentar	22:45 Program muzical nocturn
22:50 Program muzical nocturn	21:55 Concert de orgă	22:55 Program muzical nocturn	
	22:20 Portugalia. Reportaj turistic		
	22:30 Program muzical nocturn		

Vineri 25 ianuarie 2002	Sâmbătă 26 ianuarie 2002	Duminică 27 ianuarie 2002
6:00 Matinal - Știri (7.30) - Revista presei, reportaje, invitat în studio, telefonul telespectatorului, muzică	6:00 Matinal - Știri (7.30) - Revista presei, reportaje, invitat în studio, telefonul telespectatorului, muzică	6:00 Matinal - Știri (7:30)
10:00 Economie politică (4)	10:50 Cum să începem o afacere? (17) Documentar	8:00 Călător în Țara Lăpușului
10:50 Cum să începem o afacere? (17) Documentar	9:00 Bazele informaticii (4)	9:00 „Sanie cu zurgălăi”. Melodii populare
11:15 Bazele contabilității (5)	9:30 Pedagogie generală (4)	9:25 Parcul național american. Documentar
11:45 Statistică economică (18)	9:55 Sisteme logice (1)	10:25 Concert de orgă
12:15 Reciclarea prosperității. Documentar	10:50 Etica în jurnalism. Documentar	10:50 Patrimoniul cultural al umanității: <i>Burgos</i> . Documentar
12:45 Matematici pentru economiști (1)	11:15 Informatică pentru sociologie (3)	12:00 <i>Lumea în clipa 2000</i> (r)
13:15 Din folclorul românesc	12:15 Fundamentele psihologiei (2)	13:00 „De dragoste și voie bună”: Melodii populare
13:45 Piese concertante	13:00 Portret de interpret: Elisabeta Turcu	
14:00 Știri	13:35 Cântece de petrecere	
14:15 Studioul economic. Interese și consecințe economice ale Unirii Principatelor, 1859 (r)	14:00 Bretagne. Documentar	
15:50 Sănătate pentru toți (r)	15:00 Litera și spiritul legii (r)	
16:15 Limba română (6)	16:00 Istoria literaturii române (8)	
16:55 Literatura română Shapiro. Documentar	16:35 Nemuritorul Eminescu	
17:15 Limba latină (7)	17:05 Club internațional (r)	
17:55 Patrimoniul cultural al umanității: <i>Salamanca</i> . Documentar	19:05 Johnny Holliday în concert	
19:00 <i>Lumea în clipa 2000</i> – talk-show de Marian Oprea	20:05 Malaezia. Reportaj turistic	
20:00 Muzică populară românească	20:30 Știri	
20:30 Știri	21:15 Spectacol muzical cubanez	
21:15 Notre Dame de Paris (2)	22:30 Program muzical nocturn	
22:20 Program muzical nocturn		

Opinia
națională

Telefoane:
410.39.11 și
410.39.13,
interioare:
117, 122
Fax:
411.33.84

REVISTA **OPINIA NAȚIONALĂ** ESTE EDITATĂ DE **FUNDAȚIA ROMÂNIA DE MĂINE**.
Instituție social - umanistă de cultură, știință și învățământ
Revista se poate procura prin abonament de la toate oficiile poștale din țară. În Catalogul RODIPET, revista se regăsește la poziția 2.256.
Solicitări de abonamente se pot adresa redacției, cu plata prin mandat poștal sau dispoziție de plată pe adresa: *Opinia națională*, Splaiul Independenței nr. 313, Sectorul 6, București, Cont 2511.1-23.1/rol-B.C.R. – Sucursala Unirea.
ISSN 1221-4019
Machetarea computerizată și tiparul executate de
LABORATORUL DE TEHNOREDACTARE ȘI TIPOGRAFIA FUNDAȚIEI ROMÂNIA DE MĂINE
Publicația **OPINIA NAȚIONALĂ** este înregistrată la Oficiul de Stat pentru Inventii și Mărci la nr. 24.000/7.090.672 din 3 septembrie 1997.

Violența pe micul ecran

Ion BUCHERU

(Continuare din numărul trecut)

Pe acest fundal neliniștitor ar trebui proiectată discuția noastră. Miza ei nu este, cum se mai crede, afirmarea unor veleități moralizatoare sau răfuiala cu unul sau altul dintre posturile TV, sau cu audiovizualul privat, în general. Miza este însăși starea de normalitate, de sănătate morală a poporului român, apărarea substanței sale spirituale, asigurarea capacității de a participa la exercițiul democratic, de a construi relații normale, civilizate între oameni, între instituții și cetățeni, de a se integra într-o lume a fenomenelor globale dezbărat de vechile reflexe formate sub totalitarism, dar apt să-și cunoască, să-și prețuiască și să-și păstreze valorile.

Pentru a-mi formula și argumenta punctul de vedere, este necesar să pornesc de la un adevăr îndeobște neglijat: *micul ecran este moștenitorul marelui ecran*. Televiziunea preia producția studiourilor cinematografice din toate timpurile, încorporând-o propriei oferte și îmbogățind-o cu alte tipuri de spectacol filmat (teatru, serial, spectacol muzical etc.), adaptate specificului și cerințelor ecranului TV. Se știe bine că un procent însemnat din grila posturilor generaliste îl ocupă filmele, iar posturile profilate pe film „trăiesc” numai din această sursă. Așa stând lucrurile, să ne aducem aminte că *filmul însuși, ca artă de sine stătătoare, a provocat de-a lungul existenței sale centenare dezbateri aprinse pe tema violenței sale, mai exact, a excesului de violență*. Odată cu miile de titluri de film transformate în emisiuni TV, micul ecran a preluat (inevitabil?) și „moștenirea” incriminată, la vremea ei, de psihologi, sociologi, cercetători ai impactului celei de a 7-a arte asupra publicului.

Dar, în istoria de peste un secol a cinematografeiei, semnalele de alarmă privitoare la inducerea violenței în public n-au fost atât de grave și convingătoare ca acelea formulate de psiho-sociologia telerecepției. De ce?

Pentru că – simplificând și schematizând lucrurile – *filmul a fost dintotdeauna o poveste*. Chiar dacă evoluția și perfecționarea cascadoriei, a trucurilor, a filmărilor combinate, a efectelor speciale electronice (ajunse până la crearea „imaginii sintetice”) au impus iluzia cinematografică până la cote uluitoare de verosimilitate, spectatorul știe bine că pe marel ecran i se oferă o poveste, o *ficțiune*. Spectatorul intră în sală pregătit să se prindă în jocul unei convenții, pe care o înțelege și o respectă. El și-a ales filmul dintr-o largă varietate de posibilități. Mai mult: el participă la proiecție (vizionare) în ambianța unei săli, a unei colectivități, care-i reamintește permanent caracterul de ceremonial social al actului de receptare. Într-un context, în ciuda impactului emoțional provocat de proiecția pe marel ecran, cele două planuri – cel real și cel imaginar, propus de film – rămân distincte. În ciuda trăirii emoționale, detașarea funcționează. De altfel, limbajul comun a consacrat o expresie care argumentează convingător afirmația: când vor să definească ceva ireal, oamenii spun: „ca-n filme!”.

Nu trebuie uitată, apoi, frecvența medie a întâlnirilor unui ins cu mesajul cinematografic în sala de cinema. Cel mai elementar calcul, bazat pe încasările rețelei cinematografice, pe de-o parte, și rating-ul filmelor difuzate zilnic de cele peste 15-18 canale TV prezente pe piața românească, pe de altă parte, atestă că raportul dintre cele două ipoteze (spectator în sală și consumator de film oferit de micul ecran) este zdrobitor în favoarea celei de a doua. Cu ce consecințe – vom vedea imediat.

Așadar, chiar dacă influența unor mesaje (să presupunem – violente) asupra spectatorilor din sală există, ea este limitată de factorii sugerați anterior. Dar – element esențial – *această influență se exercită pe căile complicate, subtile și complexe, specifice relației receptorului cu actul de creație artistică*. În cadrul acestui proces de uimitoare complexitate, „noxele” se estompează sau se evaporă, rămânând prezentă morala poveștii, sensul, ideea. Spațiul limitat nu-mi permite să stăruie asupra ideii, s-o amănânc atât cât ar trebui. Nu se poate trece, totuși, peste caracteristica fundamentală a opereii de artă. Ea pleacă de la fapte de viață pentru a crea o nouă realitate, în care ideea, sensul se transmite cu mai mult sau mai puțină forță artistică, dominând factologicul, resemnificându-l, estompând, ștergând sau schimbând conotațiile inițiale ale faptelor din planul real. Numai o judecată stupidă a putut considera dramele shakespeariene drept violență nocivă pentru public; cine nu știe oare că ele adună o fantastică bogăție de sensuri, adevăruri fundamentale despre om, viață, societate, morală, istorie, putere? Sau cine ar îndrăzni să reducă tragedia lui Oedip la paricid și incest? Cine ar cuteza să eticheteze *Crimă și pedeapsă* drept „proză violentă”?

Aici, un caz aparte îl reprezintă filmul. Născut ca artă, dar transformat rapid în industrie dependentă de factorul „audiență” (încasări), cinematografia a cultivat chiar de la începuturi soluțiile artistice pe placul publicului, iar una dintre ele a fost (și este) *polarizarea maniheistă bine-rău*. Ca nici o altă artă, filmul și-a structurat poveștile pe înfruntarea dintre „buni” și „răi”, personajul pozitiv căpătând dimensiuni și aură cum, probabil, numai mitologia și folclorul au conferit oamenilor și zeilor. Pe acest fond, elementul „violentă”, chiar prezent în cantități considerabile, a rămas de fapt un simplu ingredient, incapabil să altereze morala poveștii, ba uneori susținând-o. Westernul (despre care cunoscutul regizor și actor Clin Eastwood spunea că „reprezintă, probabil, singura speță de creație a cărei paternitate și-o poate revendica poporul american”) argumentează perfect afirmația. El a impus figura justițiarului, creând mitul luptătorului neînfricat pentru dreptate și lege; faptul că în urma „eroului pozitiv” rămân mormane de cadavre, că binele este impus cu Colt-ul și uneori stă sub umbra ștreangului aplicat la sfârșitul unor procese expeditiv, devin elemente secundare, factorul remanent în conștiința spectatorului este cauza pentru care luptă Justițiarul.

Filmul se întoarce astfel către izvoarele personajelor arhetipale din basme, unde lumea este împărțită în feți-frumoși și zmei, spânul și oamenii de bine, fata moșului cea cuminte și fata babei cea haină, mama bună și maștera (mama vitregă), Verde împărat și Roșu împărat cel malefic, Cenușăreasa și surorile vitrege etc. Basmelor povestite copiilor încă din leagăn n-au indus niciodată violență, deși personajele se bat în săbii, în paloșe, în buzdugane, luptându-se „zi de vară până-n seară”, înfișându-se în pământ până la glezne, până la brâu, până la gât, iar balaurii scuipe foc pe nările celor 7 capete etc. Dimpotrivă, basmul se constituie în cea mai comprimată lecție de morală, devenind o pledoarie pentru adevăr, bine frumos, drept.

Pe aceeași logică, dacă s-ar inventaria mecanic momentele de violență din creațiile cinematografice, pe primul loc s-ar afla, categoric, extraordinara serie de desene animate, avându-i ca eroi pe încântătorii Tom și Jerry, creații de Hanna și Barbera. Într-adevăr, niciărei nu există asemenea densitate de agresivni pe minut, ba chiar pe secundă. Motanul puternic, dar păgubos și șoricelul isteț, multiplicând în sute de episoade legenda lui David și Goliath, se lovește, se taie, se sfărțecă, se turtesc, se mitraliază, se dinamitează, se dezagregă, literalmente, într-o cascadă de acte violente care, totuși, nu sunt percepute niciodată, în viață, calitatea de spectator la acea bătaie. Și apoi, să nu uităm că filmul a învățat, ca nicio altă artă, lecția happy-end-ului. Inventând happy-end-ul, marel ecran a șters aproape tot ce mai rămăsese, ca factor „poluant” la care ne urma pistoalelor.

Deschid o paranteză pentru a sublinia că fenomenul schițat mai sus a avut ecou și în cinematografia română predecembriștă, considerată de oficialitățile vremii ca parte integrantă a propagandei de partid. Lăsând la o parte faptul că autenticii ecranului din lumea filmului românească au știut să depășească condiția conjuncturală impusă opereii cinematografice, realizând filme rezistente și azi, este de notorietate cerbicia cu care erau „vănați” (de fapt – oprite din faza de scenariu) sevențele violente. Cu toate acestea, un regizor – Sergiu Nicolaescu – a ocilit oprileștea, filmând mitralieri în masă, execuții cu sânge rece, corpuri sfărțecate, sânge și creier țâșnind în toate părțile. Cum? Pur și simplu, el a avut abilitatea să „deconteze” tot ce altora nu le era permis, pe seama unui personaj: comisarul Moldovan, Justițiarul comunist (sau simpatizant) pus să acționeze ca în vestul sălbatic pe frontul luptei de clasă. Privind totul prin prisma „moralei fabulei”, până și cenzorii au văzut nu cadavre, ci teza!

Se poate aprecia, cred, că influența marelui ecran asupra creșterii violenței, ca fenomen social, a rămas „sub control”, chiar și după apariția și înflorirea unor genuri precum „filmul catastrofic” (incendii, cutremure, naufragii, erupții vulcanice, cataclisme naturale) sau filmul „horror”. Cu atât mai mult cu cât poveștile filmate pe fundalul catastrofelor de tipul sugerat mai sus au adus, de regulă, în prim-planul acțiunii fapte emoționante de solidaritate umană, omagiiind puterea de sacrificiu pentru ființa iubită; în acest sens, exemplul celui mai mare succes de casă din toate timpurile, „Titanic” – rulat și pe ecranele noastre – mi se pare semnificativ.

Cu toate acestea, impactul violenței din film asupra publicului a atras, totuși, atenția cercetătorilor, ca și a unor importante foruri și importanți factori de decizie. În SUA, țara celei mai puternice democrații, unde încercările de a îngriji creația artistică, atâtea câte au fost, au rămas episoade de tristă amintire (vezi „vânătoarea anticomunistă” declanșată de Mc. Carthy după război), însuși președintele Clinton n-a ezitat să se adreseze producătorilor de la Hollywood, solicitându-le conștientizarea efectelor nocive ale excesului de violență din filmele americane și, în consecință, diminuarea violenței.

(Va urma)

• PUNCTE DE VEDERE • PUNCTE DE VEDERE • PUNCTE DE VEDERE •

Un vechi contencios și controversatul Tratat româno-rus, în lumina învățămintelor istoriei

Prof.univ.dr Viorica MOISUC
Facultatea de Relații Internaționale și Studii Europene

Așezată într-o zonă geografică de mare interes politico-strategic, România s-a aflat întotdeauna în atenția marilor puteri vecine. De-a lungul istoriei, zona cuprinsă între Dunăre – Marea Neagră și Carpați a fost bătăiută de războaie ale altora, confruntări violente pentru adjudecarea unor părți din acest teritoriu – punct de plecare către regiuni mai îndepărtate căci teritoriul românesc a fost poarta către Balcani, Strămtori, Marea Neagră, Constantinopol, Orientul apropiat și mijlociu.

În aceste condiții, menținerea statalității românești, a culturii și civilizației au fost întotdeauna un lucru greu. Au cerut multă inteligență, adaptabilitate, orientare corectă în politica europeană, fără compromiterea sau subminarea intereselor naționale. Experiența și tradițiile diplomatice au permis statelor feudale să-și păstreze autonomia și quasi-independența în fața unui Imperiu otoman care ajunsese la porțile Vienei. Mai târziu, prin eforturile minților luminate ale timpului, problema românească a devenit „problemă

europăeană”, iar mica Unire din 1859 a deschis diplomației române calea spre ruperea treptată a legăturilor de vasalitate cu Poarta otomană, consfințindu-se independența absolută a României prin participare, alături de Rusia, la războiul cu Imperiul otoman în 1877-1878.

Consolidarea acestei independențe, în contextul confruntărilor de interese ruso-austro-turce, a devenit o problemă de mare dificultate, mai ales că națiunea română se afla, în majoritate, sub stăpânirea țaristă și habsburgică. Actul diplomatic foarte pragmatic din 1883 – încheierea alianței cu Puterile Centrale de către guvernul României –, secretă pentru că era impopulară , a permis consolidarea statului independent România și îndepărtarea primejdiei rusești.

Abilitatea diplomației românești și pragmatismul actelor de politică externă au oferit o nouă dovadă în anii primului război mondial când, păstrându-și neștirbită opțiunea pentru eliberarea Transilvaniei și a celorlalte provincii românești ocupate de Austro-Ungaria, România a reușit, în final, să încorporeze toate provinciile sale istorice, constituindu-se ca stat național unitar în 1918 și obținând confirmarea internațională în tratatele de pace din 1919 – 1920.

producția anuală de aur a Rusiei atinge cota de 244 tone;

– returnarea contravalorii acestui tezaur în devize, la prețul Bursei de la Londra a aurului, având în vedere că excedentul comercial al Rusiei este de peste 60 miliarde \$;

– returnarea tuturor valorilor românești în alte produse, care sunt excedentare Rusiei, ca gaze naturale, cărbuni etc., produse deficitare României.

Înscrise în tratatul politic de bază, sau chiar într-un *Protocol adițional* – parte intrinsecă a tratatului – această latură a contenciosului româno-rus se poate reglementa prin voința politică a părților, aducând un plus de prestigiu internațional Rusiei și reparând o veche nedreptate făcută poporului român a cărui muncă este înglobată în acel tezaur.

Intenția de a menționa într-o *oarecare* anexă chestiunea tezaurului, mi se pare dăunătoare intereselor României și poziției sale internaționale. Ar trebui să se țină seama de faptul că o anexă – parte a tratatului – poate avea, dacă este bine întocmită, o valoare la fel de mare ca a tratatului însuși, dacă nu chiar mai mare. Nu s-au tras oare toate necazurile României și ale altor țări vecine din *anexa* tratatului de neagresiune sovieto-german din 23 *august 1939*? Așadar, într-o anexă – da, dar nu orice fel de anexă.

Există părerea că o condamnare a protocolului adițional la Pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939 nu și-ar mai găsi locul într-un tratat cu Rusia, din două motive: 1) Rusia nu mai deține Basarabia și Bucovina nemaiaivând frontieră cu România, 2) ofensiva românească în stânga Prutului în 1941 ar fi anulat consecințele acestui Protocol, fizionomia frontierelor actuale ale României fiind rezultatul tratatului de pace din 1947.

Cele două motivații nu stau în picioare.

1. URSS a pus în circulație, începând cu anul 1941, teza după care, în 28 iunie 1940 s-ar fi realizat un „**acord**” sau „**convenție**” româno-sovietică în virtutea căreia guvernul român ar fi cedat URSS, Basarabia, nordul Bucovinei, ținutul Herța, „Argumentul” așa-zisului „acord” îl regăsim în toate documentele secrete anglo-sovieto-britanice din 1942-1945 și apare **oficial** și public **în scris** în Convenția de armistițiu din **12 septembrie 1944** (art. 4) și în tratatul de pace cu România din **10 februarie 1947** (art. 1).

Acesta este un **fals istoric grosolan**, știut fiind că la **28 iunie 1940** a fost vorba de al doilea ultimatum sovietic, însoțit de agresiunea armatelor sovietice în Basarabia și Bucovina și de presiuni ultimative germane. Acestui ultimatum cu termen mai mic de *12 ore*, i s-a dat răspunsul: „Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, **se vede silit** să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic”.

Răspunsul, comunicat de guvernul român tuturor statelor în aceeași zi de **28 iunie**, a devenit, prin voința URSS exprimată de Molotov, „**acord**”. Un „acord” se negociază de două sau mai multe părți, pe picior de egalitate, în pace, se semnează de toate părțile, se ratifică, se promulgă, se publică în „Monitorul Oficial”. Actul la care ne-am referit a fost un act de forță al URSS, impus prin forță și amenințare cu forța unei țări aflată într-o stare de izolare totală. Astfel de acte de forță și achizițiile teritoriale rezultate, sunt incompatibile cu *Carta Atlanticului* din 14 *august 1941* care declara că nu se va accepta nici o schimbare teritorială fără acordul popoarelor interesate.

Prin urmare, condamnarea înțelegerilor secrete germano-sovietice din 23 *august 1939*, rezultă firesc din **responsabilitatea URSS, a cărei succesoare este Rusia**, față de tragedia poporului român în 1940 și în anii ocupației comuniste.

În ceea ce privește Ucraina, ca stat succesor, ea nu avea dreptul, conform tratatelor internaționale, să intre în posesia unor teritorii acaparate prin forță de URSS. În același timp, desfacerea în bucăți a URSS și „împărțirea” teritoriilor s-a făcut la Moscova, prin voința guvernului acesteia.

Este ciudat că, în momentul când se pregătea semnarea tratatului cu Ucraina, în 1997, s-au vehiculat aceleași motivații în favoarea neincluserii în tratat a condamnării pactului Ribbentrop-Molotov, dar în sens invers: Ucraina n-a încheiat nici un tratat secret cu Germania în 1939, deci n-are nici o răspundere... Răspunderea o are Rusia...

2. Aserțiunea după care războiul din iunie 1941 a fost **antisovietic** și că el **ar fi anulat** rezultatele pactului Ribbentrop-Molotov, este incorectă pentru că:

Armata română a luptat în 1941 pentru eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei cotoprite de URSS în iunie 1940 ca rezultat al aplicării pactului Ribbentrop-Molotov; abia după trecerea Nistrului se poate vorbi de o participare a României la războiul contra URSS. Pe de altă parte, în 1944, armata roșie a ocupat teritoriul românesc dintre Nistru și Prut și nordul Bucovinei, iar

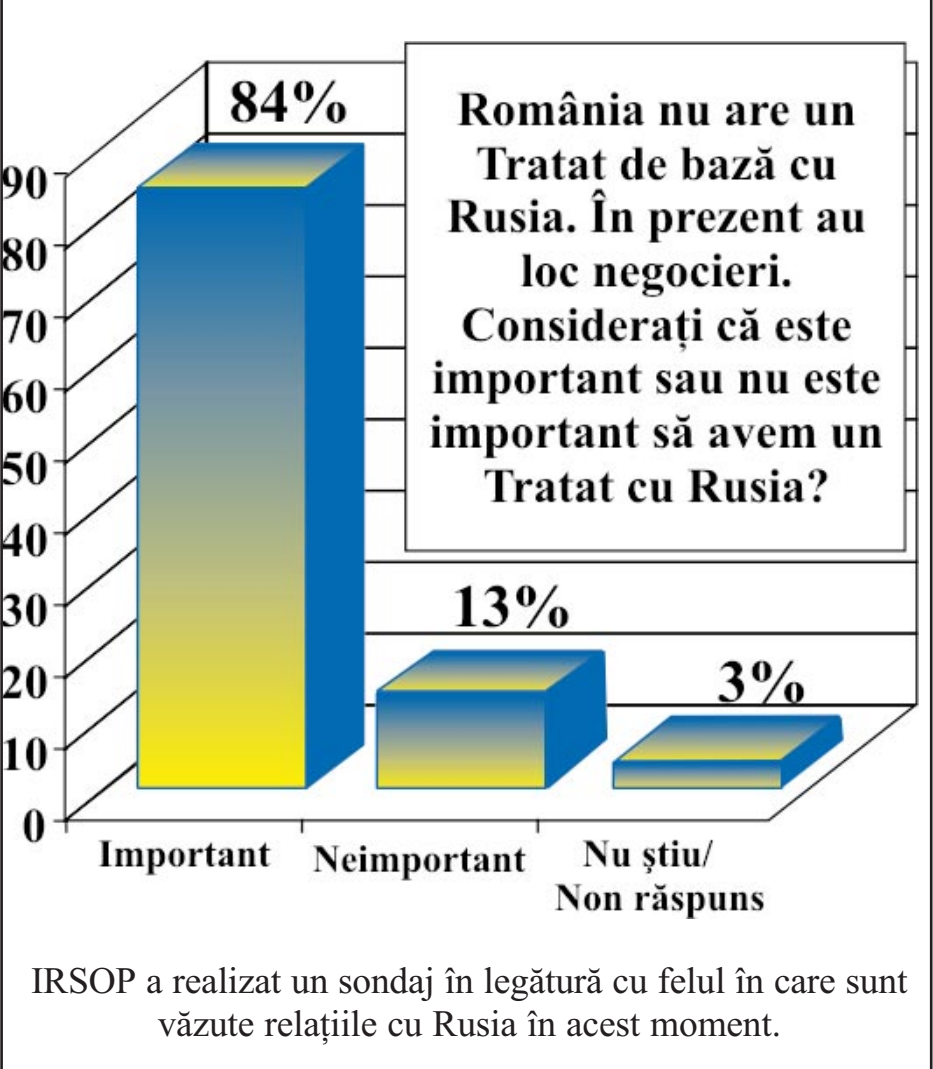
armistițiul din 12 septembrie același an a fixat frontiera **exact pe linia stabilită în iunie 1940** de Stalin și care rezultă din aplicarea Protocolului secret germano-sovietic din august 1939 și înțelegerile germano-sovietice privitoare la nordul Bucovinei, din zilele de 24-26 iunie 1940. Singura deosebire este aceea că, de data aceasta, au subscris la revenirea la frontiera din iunie 1940 și noii aliați ai URSS, Marea Britanie și SUA.

În tot acest joc de interese, mi se pare că trebuie așezate în limite foarte clare și în termeni preciși, **interesele României**. Un compromis presupune cedări reciproce, ori, în ceea ce ne privește, se pare că se merge pe calea unui compromis șchiop – numai pe o singură parte.

În acest context, mi se pare cel puțin neinspirată ideea postului TVR1 de a readuce în atenția opiniei publice românești o veche militanță sovietică a pactului Ribbentrop-Molotov, tov. Alla Iazkova, care susținea cu ardoare tezele sovietice despre „imperialismul” României – „stat constituit prin anexiuni imperialiste” în 1918-1920. Din medalionul de pe micul ecran, domnia-sa ne învăța că trebuie să facem compromisuri; numai că cei vizați eram numai noi, românii, ca întotdeauna.

Aș încheia chiar cu fraza repetată la nesfârșit de Molotov când delegația României la Moscova, în septembrie 1944, se străduia, în van, să obțină condiții mai favorabile în textul Convenției de armistițiu: „Istoria ne va judeca!”

Avea dreptate căci, judecata istoriei este, în adevăr, cea mai grea.

Cloșca cu puii de aur

Piese (restituite în 1956) din
tezaurul românesc expedit la
Moscova în 1916-1917 și
confiscat de Puterea sovietică la
13 ianuarie 1918

Datele problemei, pe fond, nu s-au schimbat după 1920, deși, dintre vecinii puternici ai României, dispăruseră Austro-Ungaria și Poarta otomană; în această perioadă, problema diplomației românești era aceea de a găsi modalitatea să se integreze în politica europeană, ținând cont de existența celor două mari puteri, Germania și URSS, ale căror interese se întâlneau în zona central – sud-est europeană. Artizanul diplomației românești din acea vreme, Nicolae Titulescu sublinia: „Situția sa geografică i-a creat României doi factori de care trebuie să țină seama Rusia și Germania”, precizând: „România trebuie să fie în egală măsură preocupată de prietenia cu Rusia, ca și de cea cu Germania. Dacă nu le poate avea pe amândouă, țara noastră se va găsi într-o situație mai puțin favorabilă, întrucât România ar putea deveni câmpul de luptă în cadrul unui conflict ruso-german”. Precizarea a fost corectă, cu excepția unui singur lucru, la care Titulescu, puternic atașat de principiile de justiție și dreptate, n-a putut să-l imagineze: diplomația secretă din anii celui de-al doilea război mondial, care a făcut din URSS marea câștigătoare a tranzațiilor teritoriale și politice din anii 1939-1945.

Poziția geo-politică a României a rămas aceeași după prăbușirea sistemului sovietic, iar Rusia a rămas, în continuare, alături de Ucraina, vecinul european cel mai puternic al României. În ultimii zece ani, pragmatismul diplomatic și politic românesc tradițional nu s-a mai ridicat la nivelul corespunzător intereselor vitale ale țării. Lipsa de coerență în abordarea „factorului rus” în politica externă și exclusivismul, justificat, poate, doar de dilatanțism, în ceea ce privește orientarea către Occident, care a avut ca rezultat pierderea imensității pieței rusești, abandonarea unei activități comerciale profitabile într-o vreme când vecinii României, proveniți din același CAER, au continuat bunele afaceri cu Rusia și spațiul rus, dezvoltându-le. În lanț, căderea contractelor de schimburi comerciale cu Rusia a dus la căderea unor importante unități economice și industriale legate de producția de mobilă, de confecții, încălțăminte, produse alimentare, de utilaje petroliere. Acordurile comerciale vechi nu s-au reînnoit, iar firmele particulare au fost descurajate de la o eventuală ofensivă pe piața rusă de o politică de stat nonstimulativă. Așadar, rezultatul pe acest plan al exclusivismului pro-occident, a fost negativ. La nivelul Rusiei, absența României nu a fost semnificativă: cu un export de 104,8 miliarde \$ și un import de 44,5 miliarde \$, balanța comercială a Rusiei este excedentară; rubla a devenit valută convertibilă pentru mărfuri și servicii în 1996, leul abia în 1998.

Este o dovadă de realism și pragmatism corectarea, chiar și atât de târziu, a opticii efectelor politicii române în privința raporturilor cu Rusia. Tratatul politic de bază cu Rusia este o necesitate pentru asigurarea cadrului politico-juridic al unei dezvoltări pe multiple planuri a relațiilor bilaterale, cu efecte benefice asupra situației internaționale a României și , în general, asupra stării de pace, securitate, cooperare într-o importantă zonă geografică.

Relațiile României cu Rusia sunt de un tip special din cauza contenciosului vechi reprezentat de chestiunea recuperării tezaurului românesc expedit la Moscova în 1916-1917 și confiscat de Puterea sovietică la 13 ianuarie 1918, precum și de chestiunea condamnării protocolului adițional secret germano-sovietic din 23 august 1939, protocol

care, prin consecințe și interpretări reprezintă punctul de plecare pentru pierderea unei mari părți a teritoriului românesc: Basarabia, nordul Bucovinei, ținutul Herța, ostroavele și insulele de pe brațul Chilia, insula Șerpilor și platoul continental aferent, în anii 1940-1945. Trecerea a 83 de ani de la confiscarea tezaurului nu implică în nici un fel anularea drepturilor românești de proprietate asupra lui, înscrise în documente bilaterale oficiale româno-ruse din *noiembrie 1916 – iunie 1917*, în documente ulterioare, inclusiv în Declarația comisarilor poporului de rupere unilaterală a relațiilor diplomatice cu România și confiscarea „stocului românesc de aur”, documente internaționale, ca cele ale Comisiei de Reparații a Societății Națiunilor în 1920-1921, ale Conferinței internaționale de la Geneva din 1922. Însăși returnarea, în 1956, a unei părți a acestui tezaur de către URSS, se constituie într-o recunoaștere explicită a drepturilor României.

Făcând un foarte sumar bilanț, se poate preciza că în 1916-1917, guvernul român a transportat în Rusia sub pază și garanție rusă, tot tezaurul Băncii Naționale, în cantitate de peste 93 tone aur fin (lingouri, monezi și medalii), evaluate, în 1916 la peste 314 milioane lei aur, iar în 1990, la peste un miliard \$. În ceea ce privește monedele și medalile de aur, numai cele 88.000 de monede de lire sterline ar fi valorat azi aproape 9 milioane \$. Valorile BNR au fost transportate în decembrie 1916 și nu s-au mai întors de loc în țară. Al doilea transport, cuprinzând tezaur și obiecte arheologice, averile Muzeului Național de Artă, ale altor muzee particulare și colecții, bunurile Casei de Depuneri, Muntelui de Pietate, băncilor particulare, precum și tezaurul mănăstirilor din Oltenia, Muntenia și Moldova, manuscrite, documente, cărți rare ale Academiei Române și Arhivelor Statului, a ajuns la Moscova în iulie 1917, fiind estimat, atunci, la peste 1 miliard lei aur.

Din cel de al doilea transport s-au restituit în 1956, în baza unui Protocol, 1350 tablouri de pictori români, 156 icoane din secolele al 16-lea și al 17-lea, *Cloșca cu puii de aur*. Pe alt plan, acestea au însemnat 33 kg aur, 690 kg argint, 22,12 karate briliante, 30,03 karate rubine, 184,55 karate smaralde.

Rezultă că cea mai mare parte a tezaurului **nu a fost restituită** până în prezent.

În evoluția acestui contencios, trebuie precizat că timp de 83 de ani de la confiscare, **toate guvernele României**, indiferent de culoarea lor politică, au făcut eforturi de a obține recuperarea tezaurului, atât pe planul relațiilor bilaterale, cât și la nivel internațional. Din perspectiva istoriei tratatelor internaționale, multilaterale și bilaterale, se degajă câteva elemente ce pot fi luate în calcul de negociatorii români ai noului tratat politic cu Rusia, plecând, însă, de la premisa că drepturile României asupra tezaurului său sunt intacte – ca și ale Suediei asupra datoriei vechi de peste 70 de ani a României față de ea. Negocierea restituirii de Rusia a acestei datorii poate avea în vedere mai multe posibilități, ca de exemplu:

– returnarea ca atare a stocului românesc de aur, ca și a tuturor celorlalte valori confiscate (nu de Rusia țaristă, ci de Rusia bolșevică a cărei succesoare este Rusia de azi);

– returnarea unei cantități de aur egale (93 tone), ținând cont că